

**Latvijas Republikas
TIESĪBSARGS**
Baznīcas ielā 25
Rīgā, LV-1010

PĒTĪJUMS

"PERSONVĀRDU RAKSTĪBA UN CILVĒKTIESĪBAS "

Pētījuma autores:
mag.iur. Līga Biksiniece – Martinova
dipl.iur. Laura Lapiņa

Rīga, 2012

Saturs

1. Ievads. Tēmas problemātika un pētījuma mērķis	3
2. Starptautiski atzīti principi:	
2.1. Personas tiesību uz vārdu attīstība Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē.....	5
2.2. Eiropas Savienības Tiesas prakse uzvārdu jautājumos	10
2.3. Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komiteja, viedoklis lietā „Raihman v. Latvia”	17
2.4. Eiropas Cilvēktiesību tiesas, Eiropas Savienības Tiesas un Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas pausto atziņu salīdzinājums	22
2.5. Eiropas Padomes Vispārējās Mazākumtautību aizsardzības konvencijas prasības.....	25
3. Citu valstu tiesiskais regulējums	
3.1. Kopējās tendences	27
3.2. Lietuva	28
3.3. Igaunija	29
4. Situācijas raksturojums Latvijā:	
4.1. Tiesiski normatīvais regulējums	30
4.2. Tiesībsarga prakse	35
4.3. Satversmes tiesas prakse	37
4.4. Administratīvo tiesu prakse	39
5. Tiesību uz privāto dzīvi ierobežojumu pamatotības un samērības raksturojums	49
6. Secinājumu kopsavilkums un priekšlikumi	55
7. Literatūras un avotu saraksts	59

Ievads

1. Tēmas problemātika un pētījuma mērķis

Satversmes 96.pants nosaka ikviena tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Minētās tiesības tiek ietvertas arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 8.pantā.

Personas vārds un uzvārds ir viena no cilvēka privātās dzīves sastāvdaļām. Eiropas Cilvēktiesību tiesa savos spriedumos ir norādījusi - lai arī Konvencijas 8.pantā nav tiešas atsaucē un personas vārdu, personvārdi ir saistīti ar personas identifikāciju, norāda piederību ģimenei, līdz ar to personas vārds un uzvārds attiecas uz privāto un ģimenes dzīvi 8.panta izpratnē¹. Satversmes tiesa savā spriedumā lietā Nr.2001-04-0103 ar atsauci uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem secināja, ka personas vārds un uzvārds ir šīs personas privātās dzīves sastāvdaļa un tie tiek aizsargāti ar Satversmes 96.pantu. Līdz ar to, apskatot ar personvārdu rakstību saistītos jautājumus, ir jāņem vērā gan Satversmes, gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse un normu interpretācija. Tāpat arī Eiropas Savienības tiesas praksē personvārdu jautājums ir skatīts saistībā ar personu brīvas pārvietošanās principu un diskriminācijas aizlieguma principu atkarībā no pilsonības.

Prakse rāda, ka pirms tam ilgstoši un vēsturiski lietota vārda vai uzvārda pārveidošana aizskar personas privāto dzīvi, tās nacionālo un kultūras identitāti. Taču tāpat aizskārums var rasties arī, neatļaujot bērnam ielikt vecāku izvēlētu vārdu vai ģimenes jaunpienācējam pieņemt ģimenes oriģinālo uzvārda formu, radot situāciju, ka ģimenes locekļiem no viņiem neatkarīgu iemeslu dēļ ir dažādi uzvārdi. Tiesībsarga birojā un Administratīvajā tiesā ir saņemti iesniegumi un pieteikumi no personām, kas sūdzas par nesamērīgiem ierobežojumiem šajā jomā. Turklāt, pieaugot personu migrācijai Eiropas ietvaros un plašāk, arvien biežāk rodas situācijas, kad laulību slēdz cilvēki ar dažādu valstisko un etnisko izcelsmi. Tādējādi palielinās arī citvalodu cilmes personvārdu apjoms Latvijas pilsoņiem. Valstij jābūt gatavai pietiekami elastīgi risināt šādas situācijas, lai nesamērīgi neierobežotu personu privātumu un ģimenes dzīvi, kā arī nezaudētu savus pilsoņus.

Satversmes 116.pants paredz, ka personas tiesības, kas noteiktas citastarp Satversmes 96.pantā, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības,

¹ Stjerna v. Finland, Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums, 25.11.1994.

demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Arī Konvencija paredz valstij iespēju noteiktā kārtībā un apjomā indivīda tiesības uz privāto dzīvi ierobežot. Taču, lai šie ierobežojumi būtu attaisnoti, tiem jābūt *noteiktiem ar likumu*, jāsasniedz vienu no *legitīmiem mērķiem* sabiedrības interesēs un jābūt *nepieciešamiem demokrātiskā sabiedrībā*. Tāpat svarīgi, lai ierobežojums būtu *samērīgs ar* sasniedzamo mērķi un nepieciešamas demokrātiskā sabiedrībā.

Satversmes 4.panta pirmajā teikumā ir noteikts, ka valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda. Valsts valoda ir viens no valsts pamatelementiem, un tai ir nepieciešama īpaša tiesiskā aizsardzība. Valsts valodas lomas, tāpat, ka valsts suverenitātes, apdraudējuma novēršanas pasākumu aktualitāte ir atkarīga arī no ārējiem faktoriem un vēsturiskās situācijas, un, līdz ar to, var mainīties laika gaitā.

Satversmes tiesa vairākos spriedumos (piemēram, spriedums lietā nr.2005-02-0106, spriedums lietā nr.2004-18-0106 u.c.) ir atzinusi, ka “Satversme ir vienots veselums un tajā ietvertās normas tulkojamas sistēmiski.” Šajā gadījumā mijiedarbojas divi Satversmē noteiktie principi, proti, valsts valodas konstitucionālais statuss un privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība.

Ņemot vērā minēto, lai noskaidrotu, vai Latvijas šībrīža tiesiskais regulējums un prakse atbilst cilvēktiesību principiem, pētījumā tiks analizēts personvārdu rakstības un atveides tiesiskais regulējums Latvijā un citās valstīs, Tiesībsarga un administratīvo tiesu prakse, kā arī attiecīgo Eiropas un starptautisko institūciju prakse.

2. Starptautiski atzīti principi:

2.1. Personas tiesību uz vārdu attīstība Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē

Personas vārds tiek pieminēts saistībā ar vairākiem tiesību aspektiem. Pirmkārt, jāpiemin 1989.g. Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par bērna tiesībām 7.pants un 8. pants.² Attiecīgo tiesību normu ietvaros vārds tiek uzskatīts par būtisku bērna reģistrācijas sastāvdaļu. Šādā izpratnē tiek atzītas cilvēka tiesības iegūt vārdu, kā arī saglabāt to savas dzīves laikā, ko varētu uzskatīt par tiesību uz vārdu pamata izpratni. Bērnu tiesību konvencijas ietvaros nav paredzēts risināt jautājumus par to, kādu vārdu personai ir tiesības iegūt un mainīt. Tādi jautājumi skar personas tiesības uz vārdu plašākā izpratnē.

Līdzīgi vārds kā civilstāvokļa reģistrācijas sastāvdaļa tiek pieminēts arī ar dzimuma maiņu saistītās lietās, piemēram, *Sheffield and Horsham v. The United Kingdom* un *L. v. Lithuania*. Šajos gadījumos personas ir saskārušās ar valsts institūciju atteikumu atzīt personas dzimuma maiņu un attiecīgi reģistrēt dzimumu un uzvārdu atbilstoši personas identitātei. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atstājusi salīdzinoši lielu rīcības un novērtējuma brīvību dalībvalstīm, tomēr norādot, ka katrs konkrētais gadījums ir jāpārvērtē individuāli.³ Tajā pašā laikā tiesa ir atzinusi, ka valstīm, kuras atzinušas plašāku tiesību apmēru, pieļaujot ne vien dzimuma, bet arī civilstāvokļa reģistrāciju, šīs tiesības ir jānodrošina samērīgā laika ietvarā.⁴ Tātad, ja valsts savā praksē ir atzinusi personas tiesības noteiktā jomā, tā nedrīkst novilcināt šo tiesību regulējuma ieviešanu nacionālajās tiesībās.

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas (ECK) 8.pants aizsargā personas tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi.⁵ Un tieši caur šo tiesību prizmu Eiropas Cilvēktiesību komisijā nonāca pirmā ar personas tiesībām uz vārdu saistītā lieta *Hagmann-Husler v. Switzerland*⁶. Šveiciešu politiķe vērsās tiesā sakarā ar Šveices Civillikumā noteikto uzvārdu reģistrēšanas kārtību, kas noteica, ka sieviete pēc kāzām pāriet vīra uzvārdā, saglabājot tiesības tam pievienot savu pirmslaulības uzvārdu. Kā norādīja pieteicēja, šāds regulējums traucēja viņas

² ANO Konvencija par bērna tiesībām, redakcija, kas saskaņā ar Konvencijas 11.protokolu stājās spēkā 1998.gada 1.novembrī.

³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 23390/94, *Sheffield and Horsham v. The United Kingdom*

⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 27527/03, *L. v. Lithuania*

⁵ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: LR starptautisks līgums. Latvijas Vēstnesis, 1997, nr.143/144

⁶ Eiropas Cilvēktiesību komisijas lēmums lietā 8042/77, *Hagmann-Hüsler v. Switzerland*

sabiedriskajai darbībai, jo politiķe bija atpazīstama tieši pēc sava pirmlaulību uzvārda, un konkrētais regulējums tādējādi traucēja personai pilnvērtīgi izmantot savas pasīvās vēlēšanu tiesības.⁷ Komisija noraidīja pieteikumu, atsaucoties, ka Šveices norādītais mērķis šādam uzvārda izvēles ierobežojumam – „ģimenes vienotība”- tiek atzīts par leģitīmu vairumā Eiropas valstu (pastāv *European consensus*), un nodrošina personu identifikāciju vis-a-vis trešajām personām.⁸ Vienlaikus pieteicēja norādīja arī uz 12.panta un 14.panta pārkāpumu. Kamēr 12.pants atsevišķi vairāk nav pieminēts, atsauce uz 14.pantā ietverto diskriminācijas aizliegumu atrodama arī daudzās vēlākās lietās. Kaut arī nesekmīga, šī sūdzība pavēra durvis citiem pieteicējiem, pamazām radot tiesu praksi jautājumam par personas tiesībām uz vārdu. Tomēr līdz pat spriedumam lietā *Burghartz v. Switzerland* neviena no šīm prasībām netika apmierināta, līdz ar to pamatā par šo tiesību attīstību var runāt, sākot ar 1994. gadu⁹, kad tiesību uz vārdu nepamatots aizskārums un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 14.panta pārkāpums tika konstatēts, kad tiesā vērsās vīrietis.¹⁰

Eiropas Cilvēktiesību tiesā personas tiesības uz vārdu tika iepazīstinātas kā sieviešu tiesību un dzimumu līdztiesības jautājums. Savukārt Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir vairakkārt norādījusi, ka uzvārds kalpo kā personas identifikācijas veids, kas norāda saikni ar ģimeni¹¹. Rodas iespaids, ka, piemērojot ECK 8.pantu ar uzvārdiem saistītās lietās, „ģimenes aizsardzība” prevalē pār „privātās dzīves aizsardzību”, lai gan pantā nav norādīts, ka kāda no tām ir prioritāra¹².

Tāpat arī personas vārds, jo sevišķi pēdējā laikā, ticis izmantots, analizējot personas iespējas konstruēt savu identitāti, kādu tā vēlas, atkāpjoties no uzvārda funkcijas identificēt personas radniecības saites.¹³ Tomēr arī šajās lietās pieteicēji ir vēlējušies mainīt savu uzvārdu, vēloties apliecināt savu saikni ar ģimeni, iespējams, tikai ne tik tradicionālā veidā: dēlam vēloties

⁷ Šīm sākotnējām lietām principā bija raksturīgi norādīt uz neērtībām, kas saistītas ar politisko tiesību īstenošanu. Skat. arī Eiropas Cilvēktiesību komisijas lēmums lietā 9250/81, X v. The Netherlands

⁸ Cook R.J. *International Human Rights Law Concerning Women: case notes and comments* Vand. J. Transnat'l, 1990, 779 p.

⁹ Van Dijk P., Van Hoof F., Van Rijn A., Zwaak L. *Theory and Practice on the European Convention on Human Rights (4th edition)* Intersentia, Antwerpen, 2006, 685.p.

¹⁰ Tirosh Y. *A Name of One's Own: Gender and Symbolic Legal Personhood in the European Court of Human Rights*, Harvard Journal of Law and Gender, Vol. 33, 2010. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1569587> (turpmāk – Tirosh Y.) Ibid. p.277

¹¹ Skat. piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā: 16213/90, *Burghartz v. Switzerland*

¹² Tirosh Y., p.305

¹³ Tirosh Y, p.282

pieņemt mirušās mātes pirmslaulību uzvārdu, lai apliecinātu ciešo saikni abu starpā¹⁴, konstruējot uzvārdu no sava pirmslaulību un nelaiķa vīra uzvārdiem¹⁵, vai arī sievietei, vēloties reģistrēt savu uzvārdu tādā veidā, kādā to rakstījuši senči gadsimtiem atpakaļ, nevis, kā to atveido mūsdienās¹⁶. Jāatzīst, ka nevienam no pieteicējiem nav izdevies panākt vēlamo rezultātu. Tiesa ir norādījusi, ka nevienai no šīm personām nav izdevies pierādīt tādas neērtības un praktiskas grūtības, lai varētu uzskatīt, ka pārkāpts ECK 8.pants¹⁷.

Līdzšinējos Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumos parasti netiek vērtēts, kāpēc valsts ir izvirzījusi minētos argumentus, lai pamatotu tiesību ierobežojumu. Valstīm tiek atstāta liela rīcības brīvība zināmām nacionālajām īpatnībām. Jāsecina, ka vēl joprojām Eiropas Savienības un Eiropas Padomes dalībvalstu ietvaros nav kāda izteikti autoritatīva viedokļa, kādas ir šo tiesību robežas. Tiesiskie regulējumi atšķiras no valsts valstī, un, kā vēlāk tiks aplūkots, arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa parasti cenšas neiejaukties nacionālo valstu tiesībās, atsaucoties uz rīcības un novērtējuma brīvības (*margin of appreciation*) doktrīnu. Nosakot valsts rīcības brīvību konkrētā jautājumā, Eiropas Cilvēktiesību tiesa izsver to, kāda nozīme piešķirama vairākiem faktoriem: dalībvalstu vienotajam viedoklim (*t.s. European consensus*), aizsargātās tiesības dabai (*nature of the right*) un leģitīmajam mērķim, ar kuru šī tiesība tiek ierobežota. Doktrīnas mērķis ir nodrošināt līdzsvaru starp indivīda vēlmi gūt labumu no pēc iespējas lielākas tiesību aizsardzības un valsts vēlmi saglabāt teikšanu pār tiesisko regulējumu.¹⁸ Gadījumos, kad starp dalībvalstīm nav vienota viedokļa par to, cik nozīmīga ir aizsargājamā interese vai kā to labāk aizsargāt, šī rīcības brīvība būs plašāka.¹⁹

Sevišķi liela nozīme rīcības un novērtējuma brīvībai valstīm ir atstāta attiecībā uz citvalodu personvārdu atveidi – jautājumu, kurš lielā mērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē tika iepazīstināts saistībā ar konkrēti Latvijas tiesisko regulējumu – izskatot lietas *Kuhareca pret Latviju*²⁰ un *Mencena pret Latviju*²¹.

14 Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 18806/91 *K.B. v. The Netherlands*

15 Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 26272/95 *Sijka v. Poland*

16 Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 16878/90 *T.B. v. Sweden*

17 Skat. piemēram Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā 18806/91 *K.B. v. The Netherlands*

18 The Margin of Appreciation- Council of Europe. Interpretation and Application of the ECHR.

http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/lisbonnetwork/themis/ECHR/Paper2_en.asp (skatīts 27.03.2012)

19 Skat Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā 6339/05 *Evans v. the United Kingdom*

20 Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmums "Lietā "*Lidija Kuharec alias Kuhareca pret Latviju*" ("LV", 55 (3213), 07.04.2005.)

21 Turpat.

Mencenas lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka vizuālā atšķirība starp atveidoto rakstību ("Mencena") un oriģinālo rakstību ("Mentzen") ir pietiekami liela, lai neuzmanīgs vērotājs varētu apšaubīt to, ka runa ir par vienu un to pašu uzvārdu. Vienlaikus tika atzīts, ka katrai līgumslēdzējvalstij, ievērojot ECK aizsargātās tiesības, ir tiesības noteikt un reglamentēt valsts valodas vai valodu lietošanu personu apliecinošos un citos oficiālajos dokumentos. Šajā sakarā Eiropas Cilvēktiesību tiesa atgādināja, ka valsts iestādes un, jo īpaši, tiesas, pateicoties tam, ka tām ir tiešs un pastāvīgs kontakts ar valsts dzīvi, atrodas principā labākā pozīcijā nekā starptautiska tiesa, lai lemtu par iejaukšanās nepieciešamību tik īpašā un jūtīgā sfērā. Tādējādi konstatējams legītīms mērķis „citu tiesību un brīvību aizsardzība”. Tāpat Eiropas Cilvēktiesību tiesa atgādināja – tas, ka kāda valsts kādā konkrētā tiesību jautājumā atrodas izolētā situācijā, uzreiz nenozīmē, ka tas pārkāpj ECK, it īpaši jomā, kura ir tik cieši saistīta ar katras valsts kultūras un vēstures tradīcijām. Tādējādi Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka tās kompetencē nav lemt par Latvijas izvēlēto uzvārdu rakstības sistēmu kā tādu. Tās vienīgais uzdevums ir pateikt, vai iesniedzējas uzvārda rakstības pielāgošana, kuru šajā lietā veica valsts iestādes, var pārkāpt viņas Konvencijas 8.pantā garantētās tiesības. Nobeigumā tiesa norādīja, ka nav izslēgts, ka noteiktos gadījumos tas var radīt problēmas attiecībā uz tiesību izmantošanu Konvencijas izpratnē. Šī iemesla dēļ valsts iestādēm ir jāturpina uzmanīgi uzraudzīt šī joma. Tomēr konkrētajā gadījumā Latvijas iestādes nav pārkāpušas šajā jomā tām piešķirto rīcības brīvību.²²

Arī *Kuharecas* lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka iesniedzējas ģimenes uzvārda gramatiska pielāgošana, kas izmaina viņas uzvārda oriģinālformu, var radīt iejaukšanos viņas tiesībās uz privāto un ģimenes dzīvi. Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzreiz piezīmēja, ka atšķirība starp attiecīgā uzvārda sākotnējo rakstību ("Kuharec") un atveidoto rakstību ("Kuhareca") ir minimāla; jo īpaši, nekas lietas materiālos nenorādīja, ka abu rakstību atšķirība ir radījusi jēlkādu šķērsli iesniedzējas identificēšanai. Tiesa piezīmē, ka attiecīgā galotne ir tikai latviešu valodas iezīme. Tādējādi nekas neuzliek iesniedzējai par pienākumu to lietot, kad viņa runā vai raksta krievu vai ukraiņu valodā. Latviešu valodā galotnes tiek pievienotas visiem personvārdiem vienādi, neatkarīgi no tā, vai tiem ir latviešu valodas vai citas valodas izcelsme. Ņemot to vērā, Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka galotņu pievienošana personvārdiem Latvijā nav diskriminējoša.²³

²² Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmums lietā 71074/01 *Juta Mentzen alias Mencena pret Latviju*

²³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmums lietā 59894/00 *Lidija Kuharec alias Kuhareca pret Latviju*

Iepriekš Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatējusi ECK 8.panta pārkāpumu lietā *Güzel Erdagöz v. Turkey*²⁴, pieteicējai norādot, ka viņas kurdu izcelsmes uzvārds ir jāatveido kā “Gözel”, nevis „turbiskotajā” versijā kā “Güzel”. Šajā gadījumā gan ierobežojums netika noteikts ar likumu, līdz ar to sīkāk netika analizēts tā leģitīmais mērķis un nepieciešamība demokrātiskā sabiedrībā. Jāpiemin arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas izskatītā lieta *Bulgakov v. Ukraine*²⁵, kurā pieteicējs, Ukrainas pilsonis, krievu minoritātes pārstāvis, apstrīdēja savā PSRS izdotajā pasē vārda *Dmitry Vladimirovich Bulgakov* atveidi Ukrainas pasē kā *Dmytro Volodymyrovych Bulgakov*. Pasē, kura paredzēta lietošanai Ukrainas teritorijā, nākamajā lapaspusē norādīta arī personas vārda krievu valodas versija, savukārt pasē, kura izdota ceļošanai uz ārvalstīm, tā pat nav pieminēta. Arī šajā lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesa atsaucās uz argumentiem, kuri iepriekš minēti lietās *Mencena pret Latviju* un *Kuhareca pret Latviju*, un nepamatots tiesību aizskārums netika konstatēts.

Minētie spriedumi norāda uz pastāvīgi izveidojušos praksi Eiropas Cilvēktiesību tiesā, atzīstos valsts tiesības regulēt šādus ar personvārdu atveidi saistītos jautājumus, kā vienīgais izņēmums jāpiemin gadījumi, kad konstatējams, ka valsts prakse personvārdu reģistrēšanas tiesiskā regulējuma ievērošanā nav bijusi konsekventa. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007.gada 6.septembra spriedumā lietā *Johansson v. Finland*, tika atzīts, ka Somija ir pārkāpusi Konvencijas 8.pantu un 14.pantu (diskriminācijas aizliegums), liedzot bērna vārda *Axl Mick* reģistrāciju. Eiropas Cilvēktiesību tiesa minētajā lietā atzina par būtisku apstākli, ka personvārds *Axl* nav uzskatāms par „jaunu” vārdu, jo līdz pieteicēju dēla piedzimšanai šāds vārds jau trīs reizes bija reģistrēts Somijas Iedzīvotāju reģistrā. Tiesa atzina, ka tādējādi Somija konkrēto vārdu ir akceptējusi un ka personvārda *Axl* reģistrēšana neietekmē Somijas kultūras un valodas identitātes saglabāšanu.²⁶ Respektējot dalībvalsts plašās robežas kultūras un valodas identitātes saglabāšanā, Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka tai nav pamata akceptēt bērna vārda neregistrēšanu, ja tāds pats vārds jau iepriekš reģistrēts citām personām. Jāatzīmē, ka šim spriedumam ir bijusi būtiska nozīme atsevišķos Latvijas administratīvo tiesu spriedumos, vēršot uzmanību, ka, piemērojot valsts valodas aizsardzībai paredzētus ierobežojumus, valstīm jābūt absolūti konsekventām šādu tiesību normu piemērošanā.

24 Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 37483/02 *Güzel Erdagöz v. Turkey*

25 Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 59894/00 *Bulgakov v. Ukraine*

²⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 10163/02 *Johansson v. Finland*

2.2. Eiropas Savienības Tiesas prakse uzvārdu jautājumos

Līguma par Eiropas Savienību 2. pants skaidro, ka „Savienība ir dibināta, pamatojoties uz vērtībām, kas respektē cilvēka cieņu, brīvību, demokrātiju, vienlīdzību, tiesiskumu un cilvēktiesības, tostarp minoritāšu tiesības. Šīs vērtības dalībvalstīm ir kopīgas sabiedrībā, kur valda plurālisms, tolerance, taisnīgums, solidaritāte un kur nav diskriminācijas, kā arī valda sieviešu un vīriešu līdztiesība.”²⁷ Līguma par Eiropas Savienību 4.panta 2.punktā ir noteikts: “Savienība respektē dalībvalstu vienlīdzību saistībā ar Līgumiem, kā arī to nacionālo identitāti[.]” Tai pašā laikā Līguma par Eiropas Savienības darbību 18.panta 1.daļā ietverts diskriminācijas aizlieguma princips: „Piemērojot Līgumus un neskarot tajos paredzētos īpašos noteikumus, ir aizliegta jebkāda diskriminācija pilsonības dēļ.” Savukārt Līguma par Eiropas Savienības darbību 21.panta 1.daļa nosaka: „Ikvienam Savienības pilsonim ir tiesības brīvi pārvietoties un dzīvot dalībvalstīs, ievērojot Līgumos noteiktos ierobežojumus un nosacījumus, kā arī to īstenošanai paredzētos pasākumus.”²⁸

Eiropas Savienības tiesību kompetencē ir regulēt pārrobežu jautājumus Eiropas Savienības dalībvalstu ietvaros. Šāds risinājums pamatos neattiecas uz vienas valsts pilsoņiem, trešo valstu pilsoņiem vai minoritātēm. Tas strikti regulē gadījumus, kuros reģistrējamas kādas attiecības starp dažādu dalībvalstu pilsoņiem, taču šāds regulējums attiecas tikai uz nelielu daļu no visa tā subjektu loka, kuri jūtas pakļauti tiesību aizskārumam. Jau tagad doktrīnā tiek izteiktas idejas par to, kā Eiropas Savienības tiesas nolēmumi varētu attiekties uz arī t.s. iekšējām situācijām.²⁹ Pastāv viedoklis, ka personas tiesības uz pārvietošanās brīvību ietver arī personas tiesības saņemt tās pašas priekšrocības, kādas tiek nodrošinātas „migrantu-strādniekiem” bez nepieciešamības migrēt. Tā kā persona var iegūt attiecīgās privilēģijas, kuras sniedz uz brīvu personu kustību attiecināmās direktīvas, vien neilgi uzturoties citā dalībvalstī un attiecīgi apejot apgriezto diskrimināciju, persona principā ir spiesta izmantot brīvu personu kustību, lai izvairītos no apgrieztās diskriminācijas.³⁰ Lai gan šobrīd tiesa nav radusi veiksmīgus risinājumus apgrieztās diskriminācijas problēmai, nevar arī paredzēt, ka tā tiks vienmēr pieļauta.

²⁷ Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija, Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis C 83/13, 30.3.2010

²⁸ Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija, Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis C 83/47, 30.3.2010.

²⁹ Verchueren H. *Reverse discrimination: an unsolvable problem?* Minderhoud P., Trimikliniotis N. *Rethinking the free movement of workers: The european challenges ahead.* Wolf Legal publishers, Nijmegen, 2009, 106.p.

³⁰ Ibid., 108.p.

Eiropas Savienības Tiesā jau vairakkārt iesniegti lūgumi saņemt prejudiciālu nolēmu par augstākminēto tiesību normu interpretāciju attiecībā uz uzvārdu došanu, atzīšanu un nu arī transkripciju dalībvalstīs. Dažādie valstu regulējumi ES pilsoņiem ir radījuši neērtības, kas attiecīgi ir radījis šaubas, vai nav pārkāpts diskriminācijas aizlieguma princips un kavēta pārvietošanās brīvība Eiropas Savienības ietvaros.

Kā senākā aplūkojama lieta *Carlos Garcia Avello v. État belge*³¹, kurā persona ar Spānijas un Beļģijas dubultpilsonību vērsās pret Beļģijas tiesas atteikumu mainīt Beļģijā dzimušā bērna uzvārdu, kurš neatbilda Spānijas tiesībās pieņemtajām uzvārda došanas tradīcijām, uzvārdu kombinējot no tēva un mātes uzvārdiem. Šajā gadījumā bērns tika reģistrēts ar attiecīgi tēva un tēva mātes uzvārdu. Vienlaikus Spānijā tika atzīta forma, kas sastāvēja no abu vecāku uzvārdiem. Tiesa secināja, ka tādā situācijā kā pamata prāvā attiecīgajiem bērniem tiek liegts uzvārds, kāds tiem ir, piemērojot tās dalībvalsts tiesību aktus, kas ir noteikusi viņu tēva uzvārdu.³² Beļģijas valsts prāvā norādīja, ka uzvārda nemainīguma princips ir sociālās kārtības, kuras būtiska sastāvdaļa tas turpina būt, pamatprincips.³³ Savukārt Nīderlandes valdība, sniedzot atzinumu, norādīja, ka uz uzvārdu, kurš piešķirts saskaņā ar Spānijas tiesībām, katrā ziņā var atsaukties jebkurā citā dalībvalstī, atskaitot Beļģiju un ka tas attiecīgi mīkstina tiesību aizskārums.³⁴ Tiesa noraidīja šo argumentu, skaidrojot: „Migrācijas plūsmas Savienības ietvaros apjoma dēļ dažādu valstu uzvārda piešķiršanas sistēmas pastāv līdzās viena otrai vienā un tai pašā dalībvalstī un tādējādi izcelšanās noteikšana nevar tikt katrā ziņā noteikta dalībvalsts sabiedriskajā dzīvē, pamatojoties vienīgi uz šīs dalībvalsts pilsoņiem piemērojamo sistēmu. [...] Tāda prakse kā tā, par kuru ir runa pamata prāvā, nav ne nepieciešama, ne pat piemērota, lai sekmētu citu dalībvalstu pilsoņu integrāciju Beļģijā.”³⁵ Attiecīgi tiesa atbildē norādīja, ka Eiropas Savienības tiesību normas nepieļauj šādu atteikumu mainīt uzvārdu nepilngadīgiem bērniem ar dubultpilsonību, ja šī lūguma mērķis ir panākt, lai šiem bērniem varētu būt uzvārds, kāds tiem būtu atbilstoši otrās dalībvalsts tiesību aktiem un tradīcijai.³⁶

³¹ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) Tiesas 2003. gada 2. oktobra spriedums lietā *C-148/02 Carlos Garcia Avello v Belgian State*

³² Turpat, 35.p.

³³ Turpat 40. p.

³⁴ Turpat, 41.p.

³⁵ Turpat, 42.p.

³⁶ Turpat, 45.p.

Nozīmīgi tuvāks Latvijas Republikas situācijai ir prejudiciālais nolēmums lietā C-353/06 Stefan Grunkin un Dorothee Regina Paul³⁷ saistībā ar dzimšanas un dzīvesvietas dalībvalstī iegūtā uzvārda neatzīšanu pilsonības dalībvalstī. Dānijā dzimušam Vācijas pilsonim atbilstoši Dānijas tiesībām tika noteikts uzvārds *Grunkin-Paul*, kas arī tika ierakstīts viņa Dānijas izdotajā dzimšanas apliecībā. Vācijas civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļas atteicās atzīt šo Dānijā noteikto bērna uzvārdu, pamatojoties uz to, ka saskaņā ar kolīziju normām personas uzvārdu nosaka tās valsts tiesību akti, kuras pilsonis ir šī persona, un ka Vācijas tiesībās nav atļauts bērnam noteikt dubulto uzvārdu, kas sastāv no viņa tēva un mātes uzvārdiem.³⁸ Tas, ka personai viņas pilsonības dalībvalstī ir jālieto cits uzvārds nekā dzimšanas un dzīvesvietas dalībvalstī piešķirtais un reģistrētais uzvārds, var ierobežot LESD 18.pantā ietverto tiesību brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā īstenošanu.³⁹ Šajā sakarā uzvārdu dažādība attiecīgajām personām var radīt nopietnas neērtības, tostarp gan publiskajā, gan privātajā telpā, tāpēc ka šai personai, kurai ir tikai vienas valsts pilsonība, viņas pilsonības valsts, kura ir vienīgā, kas to var izdarīt, izdos pasi, kurā būs iekļauts cits, nevis dzimšanas un dzīvesvietas valstī saņemtais uzvārds. Katreiz, kad šai personai būs jāpierāda sava identitāte dzīvesvietas dalībvalstī, viņai šajā sakarā varētu būt jāklieš šaubas par savu identitāti un jānoraida aizdomas par viltotiem dokumentiem, kuras rodas tāpēc, ka abi uzvārdi ir dažādi. Turklāt attiecībā uz atestātiem, sertifikātiem un diplomiem vai jebkuriem citiem dokumentiem, kuri piešķir kādas tiesības, jebkāda uzvārdu dažādība var radīt šaubas par iesniegto dokumentu publisko ticamību vai tajos ietvertās informācijas patiesumu.⁴⁰ Līdz ar to tiesa lēma, ka Līguma par Eiropas Savienības darbību 18.pants nepieļauj, ka apstākļos, kādi pastāv pamata lietā, dalībvalsts iestādes saskaņā ar valsts tiesībām atsakās atzīt bērna uzvārdu, kas ir noteikts un reģistrēts citā dalībvalstī, kurā šis bērns ir dzimis un kopš tā laika dzīvo, un kuram tāpat kā viņa vecākiem ir tikai pirmās minētās dalībvalsts pilsonība.

Šajā spriedumā tiesa ir sīki analizējusi un atzinusi, ka grūtības, ko rada nepieciešamība pierādīt uzvārdu atbilstību personībai, ir uzskatāmas par būtiskām. Pastāvot ārvalstu elementam, ar šo interpretāciju nāktos saskarties arī piemērojot Latvijas tiesības. Attiecīgi bija jāpierāda, ka

³⁷ Eiropas Savienības (bij. Kopienų) Tiesas 2008. gada 14. oktobra spriedums lietā *C-353/06 Grunkin-Paul v Standesamt Niebüll*.

³⁸ Turpat, 7.p.

³⁹ Turpat, 22.p.

⁴⁰ Turpat, 26, 27. p

personvārda atveide atbilstoši literārās valodas gramatikai Eiropas Savienības tiesību kontekstā nozīmē uzvārda maiņu.

Tieši šajā sakarā aplūkojams jaunākais lūgums sniegt prejudiciālo nolēmumu, ar kuru vērsās Lietuvas tiesa sakarā ar Malgožata Runevič-Vardyn un Łukasz Wardyn ierosināto lietu saistībā ar strīdu, kas radās pēc tam, kad iestāde atteicās grozīt attiecīgo personu vārdus un uzvārdus, kā tie minēti dzimšanas un laulības apliecībās, kas tiem izsniegtas. Pieteicēja pēc būtības ir norādījusi, ka Malgožata Runevič-Vardyn nav tas pats, kas Małgorzata Runiewicz-Wardyn. Attiecīgi persona vēlas, lai viņas vārdu un uzvārdu atveidotu atbilstoši tam, kā tas atveidots Polijā, un tāpat identiski tiktu atveidots viņas vīra uzvārds.

Pirmkārt, iespējams iepazīties ar ģenerālvokāta Nīlo Jēskinena (NILO JÄÄSKINEN) secinājumiem⁴¹. Ģenerālvokāts savos secinājumos ir atgādinājis, ka diskriminācija pilsonības dēļ attiecas uz diskrimināciju starp dažādu dalībvalstu pilsoņiem, nevis uz diskrimināciju saistībā ar piederību etniskajai minoritātei.⁴² Tajā pašā laikā ģenerālvokāts ir norādījis, ka ir aizskarts vispārējais vienlīdzīgas attieksmes princips, jo valsts pilsoņi, kuriem parasti ir vārds un uzvārds, kuru rakstība atbilst lietuviešu valodai, saņem labāku attieksmi nekā citu dalībvalstu pilsoņi, kuriem ir uzvārdi ar burtiem vai diakritiskām zīmēm, kādu minētajā valodā nav.⁴³

Tāpat ģenerālvokāts ir norādījis, ka pašas par sevi Eiropas Savienības tiesības neaizliedz dalībvalstīm noteikt vārdu un uzvārdu rakstības noteikumus un ka Savienība atbilstoši Līguma par Eiropas Savienību 4.panta 2.punktam respektē dalībvalstu nacionālo identitāti.⁴⁴ Taču konkrētajā gadījumā svarīgi ir tas, vai konkrētais ierobežojums uzskatāms par samērīgu attiecībā uz sasniedzamo mērķi aizsargāt valsts valodu.⁴⁵ Noslēgumā ģenerālvokāts norāda, ka Lietuvas tiesību normas nav uzskatāmas par piemērotu un vajadzīgu līdzekli valsts valodas aizsardzības mērķa sasniegšanai. Ir iespējami citi mazāk ierobežojoši risinājumi, ņemot vērā attiecīgās personas tiesības. Pietiek konstatēt, ka Lietuvas tiesību aktos jau tiek atļauta valsts valodas alfabētā neesošu burtu izmantošana citu dalībvalstu pilsoņu, tādu kā *L.P. Wardyn*, civilstāvokļa reģistrāciju apliecinošos dokumentos, lai secinātu, ka šīs valodas aizsardzība netiktu nopietni

⁴¹ Ģenerālvokāta Nīlo Jēskinena [NILO JÄÄSKINEN] secinājumi, sniegti 2010. gada 16. Decembrī lietā C-391/09 Malgožata Runevič-Vardyn, Łukasz Wardyn v. Vilniaus miesto savivaldybės administrācija

⁴² Turpat, 70. p.

⁴³ Turpat, 75 p.

⁴⁴ Turpat, 80 p.

⁴⁵ Turpat, 81 p.

apdraudēta arī tad, ja viņa sievas uzvārda atveidojumā tiktu izmantots burts “W”.⁴⁶ Par spīti diezgan plašajai argumentācijai, pamatojot cilvēktiesību aizskāruma smagumu, ģenerālvokāts tomēr noslēgumā ir izvēlējis izmantot praktiskāku pieeju. Vairāk tiek izmantoti argumenti, kas balstās uz Lietuvas līdzšinējo pretimnākšanu, nodrošinot iespēju reģistrēt vārdu bez galotnēm u.c. Attiecīgi – tā kā valsts jau iepriekš ir paplašinājusi indivīda brīvību uzvārda atveides jomā, arvien izplūdušākas kļūst robežas, kas varētu attaisnot tiesību ierobežojumu.

Tomēr Eiropas Savienības tiesa izvēlējās nepiekrīst ģenerālvokāta secinājumiem un pieņēma atšķirīgu spriedumu. Eiropas Savienības Tiesa 2011.gada 12. maija spriedumā, pirmkārt, norādīja, ka šāda situācija, kad personas uzvārdi un vārdi šīs dalībvalsts civilstāvokļa reģistrāciju apliecinošos dokumentos var tikt atveidoti tikai tādā formā, lai būtu ievēroti valsts oficiālās valodas rakstības noteikumi, neietilpst Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīvas 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas [vienlīdzīgas] attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības piemērošanas jomā. Līdz ar to lietā būtībā tika vērtēta tikai LESD 21.panta interpretācija.

Pirmkārt, tika atzīts, „ka apstākļi, ka laulības apliecībā viņas laulātā uzvārds viņas pirmslaulības uzvārdam ir pievienots formā, kas neatbilst nedz viņa uzvārdam, kāds tas ir reģistrēts pēdējā minētā izcelsmes dalībvalstī, nedz arī uzvārdam, kāds attiecībā uz prasītāju pamata lietā ir ierakstīts tajā pašā laulības apliecībā, ieinteresētajām personām varētu radīt neērtības.”⁴⁷ Un šādas neērtības varētu radīt viena un tā paša uzvārda attiecībā uz vienu un tam pašam laulātajam pārim piederošām divām personām rakstības atšķirības.⁴⁸ Tomēr, lai pastāvētu tiesību ierobežojums, jautājuma iesniedzējtiesai jākonstatē, vai atbildīgo iestāžu darbība, atsakot grozīt pamata lietā kopīgo uzvārdu, ir radījusi „nopietnas neērtības” administratīvā, profesionālā un privātā jomā.⁴⁹ Tātad – vai atsakot „w” pārveidot par „v” pastāv konkrēts risks saistībā ar nepieciešamību kļūdēt šaubas attiecībā uz viņu identitāti, kā arī iesniedzamo dokumentu autentiskumu. Ja pastāvētu iespēja, ka šajos dokumentos ietvertās informācijas pareizība tiktu apšaubīta un ka šaubas rastos attiecībā uz šīs ģimenes locekļu identitāti un starp tās locekļiem

⁴⁶ Ģenerālvokāta Nīlo Jēskinena [NILO JÄÄSKINEN] secinājumi, sniegti 2010. gada 16. Decembrī lietā C-391/09 Malgožata Runevič Vardyn, Łukasz Wardyn v. Vilniaus miesto savivaldybės administrācija, 75 p.

⁴⁷ Eiropas Savienības Tiesas 2011. gada 12. maija spriedums lietā C-391/09 Malgožata Runevič-Vardyn, Łukasz Wardyn v. Vilniaus miesto savivaldybės administrācija, 74.p

⁴⁸ Turpat 75.p.

⁴⁹ Turpat 76.p.

pastāvošajām attiecībām, tam varētu būt nopietnas sekas, tostarp saistībā ar uzturēšanās tiesību, kas tieši piešķirtas ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 21. pantu, īstenošanu.⁵⁰

Otrkārt, iesniedzējtiesai pašai ir jānosaka, vai dalībvalsts kompetento iestāžu atbilstoši valsts tiesību aktiem izteiktais atteikums grozīt Eiropas Savienības pilsoņu laulātā pāra laulības apliecību, lai abu laulāto kopīgais uzvārds tiktu rakstīts, pirmkārt, vienotā veidā un, otrkārt, formā, kas atbilstu laulātā, par kura uzvārdu ir runa, izcelsmes valsts rakstības noteikumiem, pēc sava rakstura ir tāds, kas ieinteresētajām personām var radīt nopietnas neērtības administratīvā, profesionālā un privātā jomā. Arī šajā gadījumā varētu konstatēt Līguma par Eiropas Savienības darbību 21.panta pārkāpumu.⁵¹

Vienlaikus tiesa uzreiz noraida personas tiesības uz diakritisko zīmju atveidojumu atbilstoši izcelsmes valsts noteikumiem, pamatojot to ar argumentu, kuru iepriekš izteicis ģenerālvokāts: „veicot vairākas ikdienas dzīves darbības, diakritiskās zīmes bieži vien tiek izlaistas tehnisku iemeslu – tādu kā dažām informātikas sistēmām piemītoši objektīvi ierobežojumi, dēļ. [...] Attiecīgi nav pamats šaubām saistībā ar identitāti, kā arī tās iesniegto dokumentu autentiskumu vai tajos iekļauto datu pareizību.”⁵²

Tālāk Eiropas Savienības Tiesa skaidro rīcības modeļus, kādiem iesniedzējtiesai vajadzētu sekot, ja tā konstatētu Līguma par Eiropas Savienības darbību 21.pantā paredzēto tiesību ierobežojumu. Tiesa, balstoties uz valstu iesniegtajiem apsvērumiem, cenšas noteikt, vai principā pastāv kāda kopīga prakse Eiropas Savienības ietvaros, lai atzītu valsts valodas aizsardzību par leģitīmu mērķi attiecīgajiem tiesību ierobežojumiem. Tāpat Eiropas Savienības Tiesa norāda, ka ar Savienības tiesību normām netiek aizliegta politikas īstenošana, kas ir vērsta uz dalībvalsts valodas, kas vienlaikus ir gan valsts valoda, gan arī pirmā oficiālā valoda, aizsardzību un veicināšanu.⁵³

Tiesa atzīst, ka tādu valsts tiesību aktu, kādi tiek aplūkoti pamata lietā, mērķis, kas ir vērsts uz valsts oficiālās valodas aizsardzību, paredzot piemērot šīs valodas rakstības noteikumus, principā ir leģitīms mērķis, ar ko var attaisnot Līguma par Eiropas Savienības darbību 21. pantā paredzēto tiesību uz brīvu pārvietošanos un uzturēšanos ierobežojumus.⁵⁴ Principā tiesa atzīst

⁵⁰ Eiropas Savienības Tiesas 2011. gada 12. maija spriedums lietā C-391/09 Malgožata Runevič-Vardyn, Łukasz Wardyn v. Vilniaus miesto savivaldybės administrācija, 77.p.

⁵¹ Turpat, 78.p.

⁵² Turpat. 81.p., 82.p.

⁵³ Turpat, 84. un 85.p.

⁵⁴ Turpat 87.

valsts tiesības noteikt tiesību aktus, kuri paredz personas vārda un uzvārda dalībvalsts civilstāvokļa reģistrāciju apliecinošos dokumentos atveidi tikai tādā formā, lai būtu ievēroti valsts oficiālās valodas rakstības noteikumi un attiecīgi atteikt pilsoņiem dzimšanas apliecībā un laulības apliecībā grozīt viņa uzvārdu un vārdu atbilstoši citas dalībvalsts rakstības noteikumiem.⁵⁵

Tomēr vienlaikus tiesa arī atzīmē, ka ierobežojumam nesamērīgs raksturs var rasties, ņemot vērā to, ka iesniedzējtiesas valsts dzimtsarakstu nodaļa attiecībā uz vienu no prasītājiem tomēr ir atveidojusi uzvārdu atbilstoši poļu valodas rakstībai, un principā Lietuva atzīst, ka citu dalībvalstu pilsoņu uzvārdi Lietuvā var tikt atveidoti, izmantojot latīņu alfabēta burtus, kas nav iekļauti lietuviešu valodas alfabētā.⁵⁶

Kā var secināt no sprieduma, tiesa saprot un atzīst, ka Lietuvas atbildīgo institūciju rīcība, atsakot grozīt personas vārda un uzvārda transkripciju, principā var radīt personai neērtības. Tomēr tiesa atzīst ierobežojuma kā tāda tiesiskumu un atšķirībā no tiesas līdzšinējās prakses pati neizlemj samērīgumu un to, vai personai radītas būtiskas grūtības. Principā tiesa atzina, ka LESD 4. pantā minētais Eiropas Savienības respekts pret dalībvalsts nacionālo identitāti aptver arī valsts valodas aizsardzības pasākumus.⁵⁷

Protams, jānorāda, ka spriedums nav absolūts tiesas akcepts valstu pilnīgai rīcības brīvībai un tiesa tomēr ir uzdevusi nacionālajai tiesai, izskatot lietu pēc būtības, izvērtēt, ko saprast ar „būtiskām neērtībām”- vai ikdienas sarežģījumi, ņemot vērā acīmredzamo atšķirību starp personu uzvārdu atveidi ir vai nav uzskatāmi par būtiskas neērtības radošiem. Vārds un uzvārds kā līdzeklis personas un tās ģimenes saišu identifikācijai, jo būtiskāks kļūst personām, kuras, izmantojot tiesības uz brīvu pārvietošanos, uzturas citā dalībvalstī, kurā netiek izmantota valoda, atbilstoši kuras noteikumiem personvārds ir atveidots.⁵⁸ Tātad tiesa tomēr atzīst, ka zināmi rīcības aspekti var radīt šaubas par to nepieciešamību, tomēr tiesa izvēlas uzticēties nacionālās tiesas kompetencei pieņemt taisnīgu lēmumu.

Šādu tiesas skaidrojumu dalībvalsts visticamāk iztulkos kā neierobežotu atļauju attaisnot tiesību ierobežojumu, nevis kā aicinājumu izvērtēt, vai šāda veida tiesību ierobežojums ir

⁵⁵ Eiropas Savienības Tiesas 2011. gada 12. maija spriedums lietā C-391/09 Malgožata Runevič-Vardyn, Łukasz Wardyn v. Vilniaus miesto savivaldybės administrācija, 94.p.

⁵⁶ Turpat, 92.p., 93.p.

⁵⁷ Levits E., *Par nacionālo identitāti un demokrātisku atmiņu politiku*, Jurista Vārds, Nr.1(700), 2012. gada 3.janvāris

⁵⁸ Sabanovic A. *The Polish national minority in Lithuania : three reports later*, Nouvelle Europe [en ligne], Tuesday 3 January 2012, <http://www.nouvelle-europe.eu/node/1379>, (skatīts 16.05.2012)

nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā. Tieši šādā tiesību ierobežojumu attaisnojošā veidā spriedums tika atspoguļots arī Latvijas Republikas plašsaziņas līdzekļos. Piemēram, Eiropas Savienības tiesnesis Egils Levits rakstā laikrakstam „Jurista vārds”, pieminot spriedumu lietā *Runevič-Vardyn*, uzsvēris, ka Eiropas Savienības respekts pret dalībvalsts nacionālo identitāti aptver arī valsts valodas aizsardzības pasākumus. Tajā pašā laikā nepiemin, ka šādu ierobežojumu nepieciešamība nacionālajai tiesai jāizvērtē, ņemot vērā Eiropas Savienības tiesības.⁵⁹

Nevar noliegt, ka šāds tiesas spriedums bija negaidīts, ņemot vērā ģenerālvokāta viedokli, kurā tika konstatēts Līguma par Eiropas Savienības darbību 21.panta pārkāpums. Šo spriedumu var uzskatīt par Eiropas Savienības tiesas prakses maiņu attiecībā uz šāda veida civiltāvokļa aktu atzīšanu. Kamēr iepriekšējās lietās *Garcia-Avello*, *Grunkin-Paul* u.c., izvērtējot samērīguma kritēriju, tiesa pati nav atzinusi valstu aizsargājamās intereses tik būtiskas, lai ierobežotu personas tiesības, šajā gadījumā tiesa ir izvēlējusies nodot šī samērīguma kritērija izvērtēšanu nacionālajai tiesai. Pārliecinoši var secināt, ka konkrētajā *Runevič-Vardyn* lietā Eiropas Savienība ir atteikusies iejaukties valsts politikas īstenošanā, paļaujoties uz tās spēju izvērtēt tiesību pārkāpumu rašanās iespējamību attiecīgā regulējuma īstenošanas dēļ. Spriedums *Runevič-Vardyn* lietā rada nozīmīgas sekas, kuras būtiski var ietekmēt turpmāko tiesību attīstību. Iespējams, nākamajās lietās Eiropas Savienības tiesa atkal mainīs savu praksi, kā tas jau ir pieredzēts iepriekš citos jautājumos. Tomēr jāatzīst, ka šādai tiesu prakses maiņai var būt arī tālejošas sekas. Tiesa pilnībā neizslēdz iespēju atzīt personas tiesību aizskārumu. Tomēr Eiropas Savienības tiesa, kā izrādās, nebūs tik viennozīmīgs ceļš tiesību regulējuma mainīšanai, kā varēja secināt pēc tās agrākās prakses līdzīgos jautājumos.

2.3. Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komiteja, viedoklis lietā „Raihman v. Latvia”

Vēl viens tiesību avots, uz kuru, pamatojot savas tiesības uz vārdu, personas atsaukušās, ir Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautiskais Pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām

⁵⁹ Levits E., *Par nacionālo identitāti un demokrātisku atmiņu politiku*, Jurista Vārds, Nr.1(700), 2012. gada 3.janvāris

(turpmāk – Pakts).⁶⁰ Pakta 17.pants ietver personas tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, bet 26.pants – diskriminācijas aizliegumu. Kopumā šie panti ir ļoti līdzīgi Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.pantam un 14.pantam, taču personas izvēlas vērsties Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejā, pieminot arī 27.pantu, kuram ekvivalenta nav konvencijā. Šis pants aizsargā minoritāšu tiesības.

Jau iepriekš Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejā izskatīta *Michal Klečkovski*⁶¹ sūdzība par Lietuvas valsts iestāžu atteikumu reģistrēt personas vārdu Lietuvas pilsoņa pasē, izmantojot poļu valodas rakstību ‘*Michał Kleczkowski*’. Šāds personvārda atveides ierobežojums gan tika noteikts tikai Lietuvā dzimušajām personām, kamēr personas, kuras ieguvušas Lietuvas pilsonību naturalizācijas ceļā, var saglabāt vārda un uzvārda oriģinālo rakstību. Tomēr Cilvēktiesību komiteja atzina sūdzību par nepieļaujamu (*inadmissible*), jo pieteicējs nebija izsmēlis visus nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus.

Uz šiem pantiem pamatota arī *Leonīda Raihmana* sūdzība, par kuru ANO Cilvēktiesību komiteja izteikusi viedokli 2010.gada novembrī.⁶² No piedzimšanas brīža 1959.gadā līdz 1998.gadam vārds tika reģistrēts kā *Leonid Raihman*, taču kopš 1998.gada pasē tika atveidots kā *Leonīds Raihmanis*. Izmantojot nacionālos tiesību aizsardzības līdzekļus, pieteicējs lielā mērā saskārās ar to pašu argumentāciju, kādu tiesa izmantojusi visās līdzšinējās lietās, atsaucoties uz Satversmes tiesas spriedumā *Mencenas* lietā un Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumos izteiktajām atziņām. Augstākā tiesa noraidīja pieteikumu attiecībā uz personvārdu galotnēm, taču nosūtīja lietu atkārtotai izskatīšanai Administratīvajā rajona tiesā sakarā ar pieteicēja vēlmi atveidot personvārdu ar burtu „i” nevis „ī”.

Pieteicējs nepiekrita šādai vārda atveidei, jo tādā veidā netika atspoguļota viņa identitāte, kas balstās piederībā krievu-ebreju minoritātei. Personvārds un arī tā rakstība ir svarīgs etnisko, lingvistisko un reliģisko kopienu kultūras elements. Personvārdu atveides ierobežojums neatbilst 27.pantā ietvertajām minoritāšu tiesībām brīvi lietot valodu savā starpā un ir nesamērīgs. Uz šo argumentu valsts atbildēja, ka personvārds tiek atveidots tikai oficiālos dokumentos un neliedz personai brīvi izmantot oriģinālo vārda formu privātajā, ģimenes un arī profesionālajā dzīvē.

⁶⁰ Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām: starptautisks līgums. Latvijas Vēstnesis, 2003. 23.aprīlis, nr.61.

⁶¹ ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklis lietā Nr. 1285/2004 *Michal Klečkovski v. Lithuania*

⁶² ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklis lietā Nr. 1621/2007 *Raihman v. Latvia*

Pieteicējs arī norādīja, ka šāds regulējums aizskāra arī tā privāto dzīvi. Kārtība, kādā tiek atveidoti personvārdi, uzskatāma par diskriminējošu (norāda uz netiešu diskrimināciju), jo tajā pašā laikā pilsoņiem ar „latvisku” uzvārdu, uzvārdi netiek koriģēti. Pieteicējs norāda, ka 37,5% Latvijas iedzīvotāju pārstāv krievvalodīgo minoritāti, kuriem principā tiek liegtas tās pašas tiesības, kā etniskajiem latviešiem. Tāpat arī ikdienā problēmas rodas sakarā ar ikdienišķām darbībām – bankas pārskaitījumiem, robežas šķērsošanu u.c. Valsts norādīja, ka personvārdu atveidi regulējošās normas nav diskriminējošas, jo vienlīdzīgi attiecas uz pilnīgi visām personām, kuru uzvārdi tiek reģistrēti oficiālos dokumentos.

Komiteja piekrita pieteicēja argumentiem un norādīja, ka šāds ierobežojums nav saprātīgs (*reasonable*) un attiecīgi ir uzskatāms par patvaļīgu iejaukšanos 17.pantā ietvertajām personas tiesībām uz privāto dzīvi. Konstatējot šī panta pārkāpumu, komiteja norādīja, ka nav nepieciešams apskatīt arī pārējos norādītos pantus. Līdz ar to rezultātā ir iegūts komitejas viedoklis, kas paredz valsts pienākumu nodrošināt piemērojamu atlīdzību pieteicējam un 180.dienā laikā sniegt informāciju par komitejas viedokļa iedzīvināšanu nacionālajā tiesu sistēmā.⁶³

Pirmkārt, ievēriību pelna uzsvars, kādu komiteja ir likusi uz faktu, ka pieteicēja personvārds līdz tam vairāk nekā 40 gadus oficiālos dokumentos tika atveidots oriģinālajā rakstībā. Attiecīgi, ja 17.pants aizsargā personas tiesības izvēlēties un mainīt vārdu, tas vēl jo vairāk aizsargā personas no valsts iestāžu īstenotas vārda maiņas.⁶⁴ LR Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments izskatīja iesniegumu par lietas izskatīšanu no jauna sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem un 2011.g. gada 12.maija lēmumā Senāts atzina, ka arī Cilvēktiesību komitejas apsvērumi, izskatot personas iesniegumu, var būt jaunatklāts apstāklis, līdz ar to Senātam ir jāvērtē, vai no Cilvēktiesību komitejas 2010.gada 30.novembra apsvērumiem lietā Nr.1621/2007 „*Raihman pret Latviju*” izriet, ka nacionālajā tiesā lietas izskatīšana ir jāuzsāk no jauna.⁶⁵ Senāts norādīja, ka Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas apsvērumos ietvertais vērtējums par konkrētās lietas faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem ir vispārīgs un nav pietiekami detalizēts, lai varētu secināt, ka tieši lietas izskatīšana no jauna nacionālajā tiesā ir atbilstošais risinājums konstatētā pārkāpuma novēršanai. Tāpat arī Apvienoto Nāciju

⁶³ ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklis lietā Nr. 1621/2007 *Raihman v. Latvia*, para 10. Un 11.

⁶⁴ *Ibid.* para 8.3.

⁶⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011.gada 15.jūnija lēmums lietā Nr. A42148004 SJA-8/2011

Organizācijas Cilvēktiesību komiteja nav norādījusi, kuru tiesību līdzekli var uzskatīt par efektīvu. Tātad, ņemot vērā, ka Administratīvās apgabaltiesas 2005.gada 21.novembra spriedums neietver *res judicata*, kā arī to, ka no Cilvēktiesību komitejas apsvērumiem nav izdarāms secinājums, ka lietas atkārtota izskatīšana tieši nacionālajā tiesā ir atbilstošais tiesību aizsardzības līdzeklis, komitejas apsvērumi lietā „*Raihman pret Latviju*” nav uzskatāmi par jaunatklātu apstākli Administratīvā procesa likuma 353.panta 6.punkta izpratnē.⁶⁶

Tiesa atzīst, ka Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas apsvērumi var kalpot par jaunatklātu apstākli, taču arī norāda, ka tas nav absolūts apstāklis un ka jāanalizē šo apsvērumu raksturs, vai tie ietver skaidru uzdevumu tiesai. Konkrētajā gadījumā tiesa atzina, ka apsvērumi neietvēra konkrētu rīcības modeli tiesai un līdz ar to persona var arī vērsties iestādē ar jaunu pieteikumu un tur atsaukties uz Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas apsvērumiem. Nav gan skaidrs, kādu rīcību var sagaidīt no iestādes, ņemot vērā iepriekšējos spriedumus, atbilstoši kuriem iestādes rīcības brīvība, pieņemot administratīvos aktus konkrētajā jautājumā, ir ļoti šaura. Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas apsvērumi būtiski atšķiras gan no Latvijas Republikas Satversmes tiesas sprieduma, gan arī starptautisko tiesu prakses. Ja iestāde pieņems lēmumu, kurš ir labvēlīgs personai, kā iestādei būs jārīkojas atkal saņemot līdzīgu iesniegumu no citas personas? Uz to Senāts atbildi nesniedz.

Ar nokavēšanos tika publicēti Latvijas Republikas komentāri attiecībā uz Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas izteikto viedokli.⁶⁷ Valsts ir norādījusi, ka nesaskata nepieciešamību nekavējošu pasākumu veikšanai nolūkā mainīt pastāvošu nacionālo regulējumu. Tajā pašā laikā Valdība ņems vērā Komitejas viedokli turpmākās diskusijās, kas var rasties nacionālajā līmenī saistībā ar šo jautājumu, attīstoties nacionālajai un starptautiskajai praksei, precizējot personas tiesību apmēru un valsts pienākumus šajā jomā.⁶⁸ Valsts ir norādījusi, ka Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komiteja nav pievērsusi uzmanību esošajai praksei, vārda oriģinālformu ierakstot pases otrajā lapaspusē atbilstoši 2007.gada Ministru kabineta noteikumiem Nr.775 "Pasu noteikumi".⁶⁹ Vienlaikus jānorāda, ka, lai gan Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komiteja apsvērumos tos sīkāk neanalizēja, tā bija

⁶⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011.gada 15.jūnija lēmums lietā Nr. A42148004 SJA-8/2011.

⁶⁷ Ministru kabineta pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās dienesta informācija Nr.03/149-151 Par ANO Cilvēktiesību komitejas viedokli lietā "*Leonid Raihman (Leonīds Raihmans) pret Latviju*" un Latvijas Republikas valdības sniegto atbildi

⁶⁸ Turpat, 10.p.

⁶⁹ Turpat, 9.p.

iepazīnusies ar šāda regulējuma esamību, kā to apliecina fakts, ka šāda prakse ir pieminēta pieteicēja norādītajos lietas apstākļos.⁷⁰

Valsts arī norāda, ka Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komiteja demonstrē pārsteidzošu zināšanu trūkumu par piecdesmit gadus ilgušo Latvijas piespiedu inkorporāciju Padomju Sociālistisko Republiku Savienības sastāvā, pretrunā starptautiskajām tiesībām¹, kuras laikā Padomju Sociālistisko Republiku Savienības varas iestādes īstenoja latviešu personvārdu rakstības piespiedu *rusifikācijas* politiku, jo viedokļa argumentācijā komiteja atsaukusies uz autora apgalvojumu par to, ka Padomju Sociālistisko Republiku Savienības varas iestādes bija reģistrējušas viņa personvārdu formā "*Leonid Raihman*".⁷¹ Tā ir atbilstoša valsts reakcija iepriekš izvirzītajām šaubām par to, kā interpretējami komitejas izvirzītie argumenti to vispārīguma dēļ.

Jāatzīst, ka jautājums par to, kā Latvijā uztverams šis ANO viedoklis vistālejošāk tika izvērtēts 2012.gada 30.maija Satversmes tiesas tiesnešu kolēģijas lēmumā atteikties ierosināt tiesvedību. Attiecībā uz ANO Cilvēktiesību komitejas viedokli *Raihmana* lietā Satversmes tiesa norādīja, ka pēc būtības šie apsvērumi ir uzskatāmi par pietiekami autoritatīvu viedokli attiecībā uz Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautiskajā Paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām ietvertu cilvēktiesību normu interpretāciju, tomēr tie attiecināmi tikai uz konkrēto gadījumu un vērtējami, ņemot vērā šā gadījuma faktisko apstākļu kopumu.⁷² Līdz ar to, Satversmes tiesas ieskatā nozīme viedoklim *Raihmana* lietā ir tiesību diskusijām un gadījumiem, kuros lietas faktiskie apstākļi ir līdzīgi apstākļiem *Raihmana* lietā. Principā par līdzīgiem faktiskajiem apstākļiem uzskatāmi nevis gadījumi, kad personas citvalodu izcelsmes personvārds tiek atveidots atbilstoši latviešu valodas gramatikas prasībām, bet gan gadījumi, kad personas citvalodu izcelsmes personvārds tiek atveidots atbilstoši latviešu valodas gramatikas pamatprasībām un šāds pārkāpums noticis pēc tam, kad personai ilgstoši ir bijusi iespēja izmantot personvārdu konkrētajai personai vēlamajā formā un tā varējusi ar šādu personvārda formu ilgstoši identificēties.

Balstoties uz iepriekš minēto ANO Cilvēktiesību komitejas lēmumu, L.Raihmanis bija vērsies Valsts valodas centrā, lūdzot noteikt, ka viņa uzvārds turpmāk rakstāms personas

⁷⁰ Sk. ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklis lietā Nr. 1621/2007 *Raihman v. Latvia*, p.2.4

⁷¹ Ministru kabineta pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās dienesta informācija Nr.03/149-1513 *Par ANO Cilvēktiesību komitejas viedokli lietā "Leonid Raihman (Leonīds Raihmans) pret Latviju" un Latvijas Republikas valdības sniegto atbildi*, Rīgā 2012.gada 17.aprīlī, Latvijas Vēstnesis, 2012.g.24.aprīlī, nr. 63 (4666),5.p.

⁷² Latvijas Republikas Satversmes tiesas kolēģijas 2012.gada 30.maija rīcības sēdes lēmums par atteikšanos ierosināt lietu, 7.lpp.

intereses mazāk aizskarošā formā latīnalfabētiskajā transliterācijā, proti, „Leonid Raihman”, kā arī prasījis valstij atlīdzināt morālo kaitējumu 3000 Ls apmērā. Valsts valodas centrs 2012.gada 13.jūnija lēmumā ir noraidījis L.Raihmana prasību. Tieslietu ministrija savā lēmumā⁷³ atstāja negrozītu minēto Valsts valodas centra lēmumu un noraidīja morālā kaitējuma atlīdzināšanas prasību naudā, uzdodot Valsts valodas centra direktoram nekavējoties rakstiski atvainoties iesniedzējam. Lēmums pamatots ar līdzšinējo Satversmes tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi personvārdu atveides jomā, kā arī to, ka ANO Cilvēktiesību komitejas lēmumiem ir tikai rekomendējošs raksturs, tādējādi priekšroka dodama pirmo divu institūciju vērtējumam. Tas nozīmē, ka uz pētījuma nodošanas brīdi praktiski L.Raihmana personvārda forma nav mainīta, tas nozīmē, ka valsts ir atteikusies izpildīt ANO Cilvēktiesību komitejas lēmumu attiecībā uz iesniedzēju, nerunājot nemaz par plašāku iedzīvināšanu.

2.4. Eiropas Cilvēktiesību tiesas, Eiropas Savienības Tiesas un Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas pausto atziņu salīdzinājums

Atšķirības viedokļos par principā vienu un to pašu problēmu, vēršoties dažādās tiesību aizsardzības institūcijās, ir loģiskas. Katrai no šīm institūcijām tomēr ir zināma unikāla kompetence, kas to atšķir no pārējām, kaut arī pamatā visas izskata šos jautājumus kā tiesību uz privāto dzīvi sastāvdaļu. Kamēr Eiropas Cilvēktiesību tiesa un Eiropas Savienības Tiesa atzīst valstu rīcības un novērtējuma brīvību, Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komiteja skata lietas neatkarīgi no tās, ņemot vērā tikai to, ka valsts ir atzinusi personas tiesības tajā vērsties.

Eiropas Cilvēktiesību tiesai ir līdz šim visplašākā prakse „tiesību uz vārdu” jautājumos, taču tā pamatā ir arī viskonservatīvākā, kas zināmā mērā atzīts par nepieciešamu, lai nodrošinātu institūcijas stabilitāti. Eiropas Cilvēktiesību tiesa darbojas kā efektīvs līdzeklis jomās, kur skaidri pastāv *European Consensus* un kuras atrodas maksimāli tālu no ar valsts suverenitāti tradicionāli saistītiem jautājumiem- politiskajām tiesībām, valodu, ģimenes izpratni u.c. Jāpastāv ļoti būtiskam un vispārpieņemtam tiesību aizskārumam, lai pieteicējs varētu panākt sev labvēlīgu rezultātu. Tomēr pagaidām ar uzvārdiem saistītie jautājumi tiek uztverti par zināmu „luksusa” problēmu un personai pastāv daudz mazāka iespēja pierādīt, ka tiesību aizskārumam ir nesamērīgs.

⁷³ Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas 2012.gada 12.septembra lēmums Nr.1-4.1/119

Analizējot konkrēto šī brīža praksi Eiropas Cilvēktiesību tiesā, jāatzīst, ka zināmā mērā tiesa izvairās pārvērtēt valsts rīcības brīvību konkrētajos ar personvārdu atveidi saistītajos jautājumos. Tā vietā tiesa atsaucas uz jau iepriekš veiktajiem apsvērumiem lietās *Kuhareca pret Latviju* un *Mencena pret Latviju*. Arī nacionālās tiesas turpināja vadīties pēc šajos spriedumos paustajām atziņām, kā to iespējams novērtēt Latvijas Republikas Administratīvās rajona tiesas spriedumos.

Eiropas Savienības Tiesa savukārt izvirza kvalificētākus apstākļus, lai konkrētā jautājuma izskatīšana būtu tās kompetencē – jābūt pārrobežu elementam, kas saistīts ar citu ES dalībvalsti. Tātad persona, kura piederēs nacionālajai minoritātei dalībvalstī, bet kura nebūs, piemēram, stājusies laulībā ar citas dalībvalsts pilsoni vai pārcēlusies dzīvot uz citu dalībvalsti, nevarēs atsaukties uz Eiropas Savienības tiesībām, bet tikai uz nacionālajām tiesībām konkrētajā dalībvalstī. Trūkstot šādam pārrobežu elementam, persona atrodas iekšējā situācijā (*purely internal situation*) un nevar atsaukties uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 21.pantu un personas tiesībām uz brīvu pārvietošanos. Līdz ar to persona, kura nav izmantojusi tiesības uz personas brīvu pārvietošanos, var atrasties mazāk izdevīgā situācijā kā persona, kura izmantojusi šādas tiesības.⁷⁴ Attiecīgi Eiropas Savienības Tiesas kompetence ir krietni šaurāka.

Piemēram, iesniedzēja *Runevič-Vardyn* lietā nevarētu nokļūt līdz Eiropas Savienības tiesai tikai balstoties uz savu vēlmi atveidot tās uzvārdu atbilstoši poļu tradīcijām. Lai nokļūtu Eiropas Savienības tiesību ietekmes sfērā, bija nepieciešams konstatēt ārvalstu elementu, kas šajā gadījumā ir laulība ar Polijas pilsoni. Līdzīgi nosacījums par pārrobežu elementa esamību būtu izpildīts arī *Mentzen* lietā, kura tika izskatīta Eiropas Cilvēktiesību tiesā, savukārt uz Eiropas Savienības tiesību pārkāpumu nevarētu atsaukties ne *Kuhareca*, ne arī *Raihman*s. Šīs personas pieder pie Latvijā dzīvojošajām nacionālajām minoritātēm, tomēr atbilstoši Eiropas Savienības tiesībām un tiesu praksei viņi nevar atsaukties uz diskrimināciju un pārvietošanās brīvības ierobežošanu Eiropas Savienības ietvaros, jo nav iespējams konstatēt saikni ar citu Eiropas Savienības dalībvalsti. Turklāt pēc prejudiciālā nolēmuma *Runevič-Vardyn* lietā tiesa visticamāk arī turpmāk uzticēs tieši nacionālajai tiesai izvērtēt samērīguma kritēriju. Piekļuve Eiropas Savienības Tiesai ir komplicēta un visticamāk nākotnē var kļūt vēl jo komplicētāka.

Savukārt Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komiteja ir visbrīvākā savos spriedumos, atzīstot gan tiesības uz privāto dzīvi, diskriminācijas aizliegumu, gan, iespējams,

⁷⁴ Verschuere H. *Reverse discrimination- an unsolvable problem?* Minderhoud P., Trimikliniotis N. *Rethinking the free movement of workers: The european challenges ahead* p.99

norādot arī uz minoritāšu tiesību aizsardzību. Jāsaprot, ka Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komisija, izsakot viedokli, neatzīst rīcības un novērtējuma brīvības doktrīnu, un visdrīzāk tas arī ir iemesls, kādēļ šis viedoklis atšķiras no Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmuma lietā *Kuhareca pret Latviju*. Vienlaikus Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komiteja nav tiesu institūcija un tās lēmumiem nav tiesas sprieduma spēka. Valstij paveras plašākas iespējas izvēlēties līdzekļus viedokļa iedzīvināšanai. Arī Satversmes tiesa savā lēmumā par atteikšanos ierosināt tiesvedību ir norādījusi, ka šādi apsvērumi ir uzskatāmi par pietiekami autoritatīvu viedokli attiecībā uz paktā ietvertu cilvēktiesību normu interpretāciju, tomēr tie attiecināmi tikai uz konkrēto gadījumu un vērtējami, ņemot vērā šā gadījuma faktisko apstākļu kopumu.⁷⁵

Personas tiesības uz vārdu ir kļuvušas par cilvēktiesību sastāvdaļu lielā mērā tieši pateicoties tiesu praksei un tajā paustajām atziņām, kuras gan attiecībā uz to tālāko piemērošanu ir kazuistiskas un bieži vien tiek „piemirstas” vēlākos spriedumos. Līdz ar to ir sarežģīti izvirzīt konkrētus kritērijus, kā konstatēt šādu cilvēktiesību nepamatotu aizskārumu. Katrs gadījums tiek aplūkots atsevišķi, un attiecīgi arī rezultāti nereti mēdz atšķirties. Iepazīstoties ar tiesu praksi, jākonstatē, ka caur dažādiem ceļiem visas šīs personas principā ir centušās sasniegt vienu mērķi. Savukārt gūtās sekmes atšķiras dēļ argumentācijas un tās atbilstības konkrētās institūcijas praksei. No šī brīža skatpunkta var secināt, ka Mencenas lietu, iespējams, veiksmīgāk būtu bijis izskatīt Eiropas Savienības Tiesā, savukārt *Kuhareca* pozitīvu rezultātu gūtu Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejā.

Arī attiecībā uz Eiropas Cilvēktiesību tiesu, iespējams, ir tikai laika jautājums, kamēr tās prakse pavērsīsies Latvijas pieteicējiem ērtākā leņķī. Jau šobrīd jāpiemin lieta *Daróczy v. Hungary*⁷⁶, kas par patvaļīgu un nesamērīgu atzīst valsts iejaukšanos personas vārdā, ko tā desmitiem gadu izmantojusi bez kādas iejaukšanās vai arī *Losonci Rose and Rose v. Switzerland*⁷⁷, kur, apskatot dzimumu diskrimināciju uzvārdu jomā, kā papildus arguments kalpo arī diskriminācija attiecībā pret laulātajiem ar dažādām pilsonībām (*binational couples*).

⁷⁵ Latvijas Republikas Satversmes tiesas kolēģijas 2012.gada 30.maija rīcības sēdes lēmums par atteikšanos ierosināt lietu. 7.lpp.

⁷⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 44378/05 *Daróczy v. Hungary*

⁷⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 664/06 *Losonci Rose and Rose v. Switzerland*

No otras puses, tomēr jāuzsver, ka šāda tiesību attīstība ir lēna un vēl ir pārāgri runāt par skaidru *European consensus*, kas ietvertu valstīm no starptautiskajām tiesībām izrietošu pienākumu nodrošināt personvārdu oriģinālformu atveidi.

2.5. Eiropas Padomes Vispārējās Mazākumtautību aizsardzības konvencijas prasības

Latvija ir ratificējusi 10.11.1994. Eiropas Padomes Vispārējās Mazākumtautību aizsardzības konvenciju. Tā kā konvencijā nav definēts termins "nacionālās minoritātes", Saeima nolēma, ka šis termins konvencijas izpratnē "nozīmē Latvijas pilsoņus, kuri kultūras, reliģijas vai valodas ziņā atšķiras no latviešiem, paaudzēm ilgi tradicionāli dzīvojuši Latvijā un uzskata sevi par piederīgiem Latvijas valstij un sabiedrībai, vēlas saglabāt un attīstīt savu kultūru, reliģiju vai valodu". taču arī personas, kas nav Latvijas pilsoņi, bet pastāvīgi un legāli dzīvo Latvijā un nepieder pie nacionālās minoritātes Konvencijas izpratnē atbilstoši attiecīgajā Latvijas deklarācijā sniegtajai nacionālās minoritātes definīcijai, bet identificē sevi ar šai definīcijai atbilstošu nacionālo minoritāti, var izmantot Konvencijā paredzētās tiesības, ja vien likums nenosaka īpašus izņēmumus. Tas nozīmē, ka šajā konvencijā garantētās tiesības attiecināmas uz plašu iedzīvotāju loku.

Saskaņā ar Konvencijas 11.1.pantu, *Puses apņemas atzīt, ka jebkurai personai, kura pieder pie mazākumtautības, ir tiesības izmantot savu uzvārdu (dzimtas vārdu) un vārdu mazākumtautības valodā, kā arī tiesības uz tā oficiālu atzīšanu saskaņā ar juridisko sistēmu nosacījumiem.* Lai arī Minoritāšu konvencija ir programmatiska rakstura dokuments un tā nenosaka valstīm konkrētus risinājumus nacionālo minoritāšu tiesību īstenošanai, kā arī neregulē konstitucionālā rakstura jautājumus, tomēr šī norma prasa respektēt personas, kura pieder pie mazākumtautības, vārda atzīšanu. Principā šī norma aizsargā ne tikai mazākumtautību pārstāvjus, bet arī daudzus latviešus, kas jau ilgstoši ir dzīvojuši un integrējušies Latvijā, taču, kam citvalodu cilmes uzvārds ir vienīgā atšķirīgās identitātes izpausme.

2011.gada 30.martā Eiropas Padomes Ministru vietnieku komiteja pieņēma Ministru komitejas rezolūciju par EP Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību izpildi Latvijā, kurā nav norādījusi uz problēmām saistībā ar personvārdu atveidi Latvijā. Tai pašā laikā, piemēram, no Čehijas un Slovākijas ziņojumiem izriet, ka viņi arī cittautu uzvārdiem pievienoja

sieviešu dzimtes galotnes, bet pēc Mazākumtautību aizsardzības konvenciju Padomes kritikas šo praksi izbeidza.

3. Citu valstu tiesiskais regulējums

3.1. Kopējās tendences

Apkopojot pieejamo informāciju, konstatējams, ka normatīvie regulējumi valstīs ir diezgan atšķirīgi un nav iespējams runāt par starptautisko tiesību standartu. Vispārīgi var secināt, ka vairākās valstīs šādam personvārdu reģistrācijas regulējumam netiek piešķirta nozīme, kas skaidrojams gan ar lingvistiskiem iemesliem, gan iemesliem, kas saistīti ar valsts praksi attiecībā uz publisko reģistru vešanu, un dažādi ierobežojumi attiecībā ar vārdu un uzvārdu reģistrāciju vairāk konstatējami valstīs, kurās valsts valodai ir specifiskas lingvistiskas iezīmes attiecībā uz vārdu galotnēm utt.

Jānorāda, ka līdz šim ir bijuši mēģinājumi harmonizēt valstu atšķirīgo regulējumu, piemēram, 1973. gadā Starptautiskās Civilstāvokļa aktu komisija (*International Commission on Civil Status, Commission Internationale de l'Etat Civil*) pieņēma Bernes konvenciju par vārdu un uzvārdu reģistrēšanu civilstāvokļa aktu reģistros⁷⁸. Šīs konvencijas 2.pants paredzēja vārdu un uzvārdu oriģinālformas saglabāšanu, tos reģistrējot pēc iespējas precīzi oriģinālformai, ietverot arī diakritiskās zīmes. Tomēr tikai Austrija, Vācija, Grieķija, Itālija, Luksemburga, Nīderlande un Turcija ir tai pievienojušās.⁷⁹ Konkrēti Austrijas tiesības principā paredz, ka personas vārds reģistrējams, pamatojoties uz personas uzrādītu dokumentu, latīņu alfabēta ietvaros, izmantojot arī oriģinālos burtus un diakritiskās zīmes, kuras neparedz vācu valoda.⁸⁰

Tāpat arī vairākas valstis, kurās konstatējamas salīdzinoši plaši pārstāvētas minoritātes, savā starpā ir noslēgušas līgumus, kuros vienojas par savstarpēju personvārdu oriģinālformu atzīšanu. Piemēram, Polijas un Vācijas starpā noslēgtais sadarbības līgums paredz „minoritāšu tiesības izmantot vārdus un uzvārdus to dzimtās valodas (*mother tongue*) formā”. Starp Ungāriju un Slovākiju noslēgtais līgums paredz ungāru minoritātes Slovākijā un slovāku minoritātes Ungārijā „tiesības reģistrēt un lietot savus vārdus attiecīgās minoritātes valodā”. Vienošanās starp Ungāriju un Horvātiju paredz „vārdu un uzvārdu oriģinālformas brīvu lietošanu un reģistrāciju”. Attiecībā uz šo normu piemērošanu, pamatā gan tiek atzītas tiesības izmantot minoritātei

⁷⁸ Starptautiskās Civilstāvokļa aktu komisijas *Konvenciju par vārdu un uzvārdu reģistrēšanu civilstāvokļa aktu reģistros*, 1973.gada 13. septembris <http://www.ciecl.org/ListeConventions.htm> (skatīts 15.05.2012)

⁷⁹ Satkauskas R. *Use of diacritics: towards a new standard of minority protection?* Lithuanian foreign policy review, Nr.21, 2008 Skat. <http://www.lfpr.lt/index.php?id=117> (skatīts 16.05.2012)

⁸⁰ Ibid. 119.p.

atbilstošos gramatikas noteikumus t.i. pievienot vai noņemt piedēkļus un galotnes, bet neizmantojot specifiskās alfabēta zīmes.⁸¹ Šāda prakse tomēr pamatā balstās uz valstu brīvprātīgu sadarbību un konstatējama tikai atsevišķās valstīs.

Tāpat Polijas 2005. gada nacionālo minoritāšu likums paredz minoritāšu tiesības personvārdus pasēs un publiskos reģistros reģistrēt atbilstoši to dzimtās valodas ortogrāfijas prasībām latīņu alfabēta ietvaros. Itālijas 1966. gada likums Nr. 935 paredz citvalodu personvārdu reģistrāciju, izmantojot itāļu valodas alfabēta burtus, to starpā arī iekļaujot burtus J, K, X, Y un W. Bērnu, kuri pieder pie Itālijā atzītajām nacionālajām minoritātēm, vārdus atļauts reģistrēt, izmantojot augstāk norādītos burtus un arī noteiktās minoritātēs alfabētā ietvertās diakritiskās zīmes.⁸²

Tomēr, arī salīdzinot Latvijas esošo regulējumu ar tās kaimiņvalstīm, konstatējams, ka tas ir vismazāk pretimnākošs privātpersonai.

3.2. Lietuva

Tāpat kā Latvijas Republikas Satversmē, arī Lietuvas Konstitūcijas 14. pantā ir noteikts, ka Lietuvas valsts valoda ir lietuviešu valoda. Lietuvas Tieslietu ministra 2008. gada 22. jūlija Dekrēts Nr. IR-294 “par noteikumu, ar ko regulē civilstāvokli”, apstiprināšanu 11. punktā ir noteikts, ka ierakstus civilstāvokļa reģistrāciju apliecinošos dokumentos izdara lietuviešu valodā. Lietuvas Augstākās Padomes 1991. gada 31. janvāra Dekrēta Nr. I-1031 “par uzvārdu un vārdu rakstību Lietuvas Republikas pilsoņu pasēs” 1.–3. punktā ir paredzēts: “1. Uzvārdu un vārdu ierakstus Lietuvas Republikas pilsoņa pasēs veic lietuviešu valodā atbilstoši pasē vai citā ieinteresētās(-o) personas(-u) rīcībā esošā identitātes dokumentā, uz kura pamata viņam tiek izsniegta pase, lietuviešu valodā veiktajām norādēm. 2. Personu, kuru izcelsme nav lietuviešu, uzvārdu un vārdu ierakstus Lietuvas Republikas pilsoņa pasē veic lietuviešu valodā. Pēc ieinteresētas personas rakstveida pieteikuma un saskaņā ar noteikto kārtību viņa vārdu un uzvārdu raksta: a) vai nu fonētiski, nepiemērojot gramatikas noteikumus (t.i., bez jebkādam lietuviešu galotnēm); b) vai nu fonētiski, piemērojot gramatikas noteikumus (t.i., piemērojot lietuviešu galotnes). 3. Personas, kurai ir bijusi citas valsts pilsonība, vārdu un uzvārdu var rakstīt

⁸¹ Satkauskas R. *Use of diacritics: towards a new standard of minority protection?* Lithuanian foreign policy review, Nr.21, 2008 Skat. <http://www.lfpr.lt/index.php?id=117> (skatīts 16.05.2012), 122.p.

⁸² Ibid.

atbilstoši minētās citas valsts izsniegtajā pilsoņa pasē vai citā ekvivalentā dokumentā iekļautajām norādēm.”⁸³

Kopumā jāņem vērā, ka Lietuvas tiesiskais regulējums ir salīdzinoši elastīgāks privātpersonai nekā Latvijas. Jau 2003.gadā pēc vairāku sieviešu sūdzībām Lietuvas tiesībsargam, Lietuviešu valodas nacionālā komisija (*The National Commission of Lithuanian language*) atļāva reģistrēt sieviešu uzvārdus tādā veidā, lai to galotnes nenorādītu uz laulības saitēm.⁸⁴ Principā tas nozīmē, ka Lietuvas valsts iestādes jau vienā aspektā ir pieļāvušas atkāpes no tradīcijās balstītā regulējuma, atļaujot reģistrēt sieviešu uzvārdus t.s. „latviskajā” veidā. Vēl jo vairāk- Lietuva attiecībā pret minoritātēm ir pieļāvusi to uzvārdu reģistrēšanu bez galotnes, izmantojot lietuviešu valodas alfabēta burtus un diakritiskās zīmes. Poļu minoritāte ir skaitliski nozīmīgākā nacionālā minoritāte un veido 6,7% no Lietuvas iedzīvotājiem jeb 293,400 iedzīvotāju.⁸⁵ Savukārt tādos dokumentos kā uzturēšanās atļaujas vai civilstāvokļa reģistrāciju apliecinājoši dokumenti (dzimšanas, laulības un miršanas apliecības), kas Lietuvā tiek izsniegti citu dalībvalstu pilsoņiem, šo personu vārdi un uzvārdi tiek atveidoti, izmantojot latīņu alfabēta burtus un ievērojot izcelsmes valstī noteikto rakstību, tostarp burtus “w”, “x” un “q”, kuru nav lietuviešu valodas alfabētā, tomēr neizmantojot diakritiskās zīmes.⁸⁶ Vienlaikus, kā jau tika atspoguļots Eiropas Savienības Tiesas spriedumā *Runevič- Vardyn* lietā, vārda atveides izvēles brīvība Lietuvas pilsoņiem tomēr ir mazāka nekā personām, kuras nav Lietuvas pilsoņi.

3.3. Igaunija

Atšķirībā no Latvijas un Lietuvas, kurās jau izveidojusies diezgan plaša tiesu prakse ar personvārdu reģistrāciju saistītos jautājumos, nav dzirdēts par tiesvedībām saistībā ar Igaunijas normatīvo regulējumu. Personvārdu reģistrāciju Igaunijā veic saskaņā ar 1995. gada Valsts valodas likumu un 2004. gada Personvārdu likumu, kas Igaunijā pieņemts ar mērķi aizsargāt tradicionālās vārda došanas tradīcijas. Šī tiesību akta saturs paredz tādus ierobežojumus kā

⁸³ Eiropas Savienības Tiesas 2011. gada 12. maija spriedums lietā C-391/09 Malgožata Runevič-Vardyn, Łukasz Wardyn v. Vilniaus miesto savivaldybės administrācija

⁸⁴ Mecajeva L., Kiseliene A. Shadow report On the implementation of CEDAW and Women’s human rights in Lithuania. April 2008, Lithuania 37.lpp.

⁸⁵ Sabanovic A. *The Polish national minority in Lithuania : three reports later*, Nouvelle Europe [en ligne], Tuesday 3 January 2012, <http://www.nouvelle-europe.eu/node/1379>, (skatīts 16.05.2012).

⁸⁶ Ģenerālvokāta Nīlo Jēskinena [NILO JÄÄSKINEN] secinājumi, sniegti 2010. gada 16. Decembrī lietā C-391/09 Malgožata Runevič-Vardyn, Łukasz Wardyn v. Vilniaus miesto savivaldybės administrācija, 95.p.

aizliegums reģistrēt bērnam vairāk nekā trīs vārdus, personvārds nedrīkst saturēt ciparus vai citus neverbālus simbolus. Tāpat arī noteikts, ka personas vārds nedrīkst būt aizskarošs, izrunas un rakstības ziņā būt nesavienojams ar igauņu valodas tradīcijām, neatbilstošs personas dzimumam u.c. Vienlaikus šīs normas paredz izņēmumu, ka šādi personas vārdi var tikt doti, ja bērnam vai tā vecākiem ir personiska saikne ar citas valodas vārda došanas tradīcijām pilsonības, ģimenes izcelsmes, tautības vai citu iemeslu dēļ, un izvēlētais vārds šo saikni atspoguļo.⁸⁷

Jāatzīst, ka šāds risinājums, nosakot vadlīnijas personvārda reģistrācijai, bet vienlaikus pieļaujot izņēmumu veikšanu gadījumos, kad persona vēlas reģistrēt vārdu, kas saistīts ar tā izcelsmes vietas valodas tradīcijām, uzskatāms par veiksmīgu. Vienlaikus norādāms, ka igauņu valoda pieder pie somugru valodu zara, un igauņu valodā vārdiem pēc būtības netiek pievienotas personas dzimumu raksturojošas galotnes, personvārdi arī netiek locīti, kas iespējams arī kalpo par iemeslu liberālākam regulējumam.

⁸⁷ Estonian Ministry of the Interior, Act of law to regulate rules of giving names. Press release No. 37. <https://www.siseministeerium.ee/14226/> (skatīts 16.05.2012).

4. Situācijas raksturojums Latvijā

4.1 Tiesiskais regulējums.

Latvijas Republikas Satversmes 4.pants nosaka latviešu valodas kā valsts valodas statusu.⁸⁸ Balstoties uz šo konstitucionāla ranga tiesību normu, likumdevējs ir pieņēmis vairākus likumus, kuri regulē valsts valodas izmantošanu publiski tiesiskajās attiecībās. Kā nozīmīgākais jāmin Valsts valodas likums⁸⁹, kas regulē valsts valodas lietojumu dažādās jomās. Valsts valodas likuma 19.panta pirmā daļa paredz, ka personvārdus atveido saskaņā ar latviešu valodas tradīcijām un raksta atbilstoši spēkā esošajām literārās valodas normām, ievērojot šā panta otrās daļas noteikumus. Savukārt otrā daļa noteic, ka personas pasē vai dzimšanas apliecībā papildus personas vārdam un uzvārdam, kas atveidots atbilstoši spēkā esošajām latviešu valodas normām, norādāma šīs personas dzimtas uzvārda vēsturiskā forma vai citas valodas personvārda oriģinālforma latīņalfabētiskajā transliterācijā, ja persona vai nepilngadīgas personas vecāki to vēlas un var to apliecināt dokumentāri. Valsts valodas lietojumu konkrētās situācijās regulē arī citas tiesību normas, piemēram, procesuālie likumi- Administratīvā procesa likums, Civilprocesa likums, tāpat arī Likums par tiesu varu u.c. Arī Iesniegumu likums satur tiesību normu, kura paredz iesnieguma atstāšanu bez izskatīšanas gadījumā, ja tas objektīvi nav saprotams⁹⁰.

Uz Valsts valodas likuma pamata izdoti kopumā vienpadsmit Ministru kabineta noteikumi, kuru mērķis ir attiecīgi nodrošināt Valsts valodas likuma normu pareizu piemērošanu. Šo noteikumu vidū ir arī Ministru kabineta noteikumi Nr.114 "Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju"⁹¹ (Turpmāk arī – Noteikumi Nr.114), kuri izdoti saskaņā ar Valsts valodas likuma 19.panta trešo daļu un 23.panta trešo daļu un kuru mērķis ir „nodrošināt personvārda rakstības atbilstību latviešu valodas normām un aizsargāt personu pret nepamatotu tās vārda un uzvārda pārveidošanu, kā arī pret iestāžu atteikšanos atzīt tāda personas

⁸⁸ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, nr.43.

⁸⁹ Valsts valodas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999.g. 21. decembris, nr.428/433

⁹⁰ Iesniegumu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007.g. 22. novembris, nr.164(3740)

⁹¹ 2004.gada 2.marta Ministru kabineta noteikumi Nr.114 "Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju"

dokumenta piederību attiecīgajai personai, kurā tās vārda un uzvārda ieraksts atšķiras no ieraksta citā (agrāk izdotā) šīs personas dokumentā.”⁹²

Atbilstoši Noteikumu Nr.114 5. un 6.punktam personvārdi iekļaujas latviešu valodas gramatiskajā sistēmā un to rakstībā lieto tikai oficiālā latviešu valodas alfabēta burtus. Savukārt šo noteikumu 8.punkts paredz, ka latviešu valodā ir divi galvenie personvārdu lietošanas un rakstības principi:

8.1. personvārda īpašnieka dzimumu gan latviskas cilmes, gan citvalodu cilmes personvārdos (izņemot nelokāmos personvārdus) norāda vīriešu dzimtes vai sieviešu dzimtes lokāmās galotnes;

8.2. citvalodu personvārdus latviešu valodā atveido atbilstoši to izrunai oriģinālvalodā (valoda, kurā ir uzrakstīts kāda teksta oriģināls) un iekļauj latviešu valodas gramatiskajā sistēmā.

Atbilstoši iepriekšminētajiem principiem Noteikumi Nr.114 detalizēti, ilustrējot ar piemēriem, reglamentē gan galotņu lietošanu dažādās situācijās, gan personvārdu atveidošanu no populārākajām izcelsmes valodām.

1) Galotnes pievienošana personvārdam atkarībā no dzimtes

No Noteikumu Nr.114 16.punkta izriet, ka personas uzvārda galotni latviešu valodā nosaka šīs personas dzimums. Līdz ar to uzvārda īpašnieka dzimumu latviešu literārajā valodā norāda atšķirīgās dzimtes galotnes: *Kalniņš - Kalniņa, Leitāns - Leitāne, Priednieks – Priedniece*. Arī gadījumos, ja uzvārda pamatā ir sugasvārds, kam ir tikai vīriešu dzimtes vai tikai sieviešu dzimtes forma, uzvārdam pievieno attiecīgu galotni: *Krauklis - Kraukle, Lapiņa – Lapiņš, Cielavs* (var būt arī vīr. *Cielava*) un *Cielava, Eglītis* (var būt arī vīr. *Eglīte*) un *Eglīte*.

Kā redzams, Noteikumi Nr.114 pieļauj gadījumus, kad vīrieša uzvārdam tiek lietota sieviešu dzimtes galotne. Noteikumu 17.punkts paredz, ka vīrieša uzvārdam var būt sieviešu dzimtes galotne -a, -e, jo latviešu valodas lietvārdu sistēmā ir kopdzimtes vārdi ar šādām galotnēm pamatformā (*aizmārša, auša, tiepša, balamute*) un locījumu galotnēm gan sieviešu, gan vīriešu dzimtē (*aušai - aušam, balamutei - balamutem*). Tāpat Noteikumu 47.punktā tiek atzīts, ka vienāda vīriešu un sieviešu uzvārdu pamatforma ir uzvārdos ar galotnēm -a vai -e,., kas

⁹² MK noteikumi Nr.114 "Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju. Latvijas Vēstnesis, 2004.g.5.marts, nr. 36 (2984)

lietojami līdzīgi kā latviešu valodas sugasvārdu IV vai V deklinācijas kopdzimtes vārdi, piemēram: *Jānis Liepa - Anna Liepa, Juris Egle - Ilze Egle*.

Tai pašā laikā Noteikumi neparedz gadījumus, kad sievietes uzvārdā var tikt lietota vīriešu dzimtes galotne, tādējādi radot nevienlīdzīgu situāciju no dzimuma viedokļa, par ko ir saņemtas sūdzības gan Tiesībsarga birojā, gan tiesā. Prakse rāda, ka, piemērojot minētās Noteikumu normas netiek pieļauta ilgstoši lietota vēsturiskās formas saglabāšana tādiem sieviešu uzvārdiem kā *Baltais, Bernis, Rutkis, Preiss* utml.

Savukārt personām, kuru uzvārdi satur nelokāmās galotnes, piemēram, *Aleksandroae, Oborenko, Dimā, Šnē, Jakobi, Titorenko* u.c. ir lielāka iespēja saglabāt sava uzvārda oriģinālo rakstību nekā citiem.

2) Citvalodu personvārdu atveide latviešu valodā

Noteikumos ir ietvertas atsevišķas sadaļas par precīzu personvārdu atveidi no lietuviešu, igauņu, vācu, angļu un kirilikas rakstības valodām, kas nosaka precīzus atveides risinājumus, pieļaujot tiesību normu piemērotājiem ļoti šauras interpretācijas iespējas.

Piemēram, saskaņā ar Noteikumu 66.3.punktu lietuviešu cilmes uzvārds *Džiugas* jātveido, kā *Džugs*, jo uz to attiecināti vairāki latviešu valodas gramatikas principi.

Tāpat saskaņā ar Noteikumu 83. - 88.punktu vairākas gramatikas normas tiek attiecināmas, atveidojot igauņu cilmes uzvārdus, piemēram, *Järv – Jervs, Käosaar – Keosārs, Püttsepp – Pitseps*, tādējādi tos nereti mainot vārda saknē.

Atveidojot personvārdus no angļu valodas Noteikumu 89.-93.punkts paredz atveidi pēc iespējas tuvu izrunai, tādējādi iznākums ir, piemēram *Sturgeon - Stērdžens, Stērdžena, George – Džordžs, Wordsworth - Vērdsvērts, Vērdsvērta, Burns – Bērnss* utml., kas būtiski atšķiras no oriģinālrakstības.

Tāpat pēc līdzīgiem principiem noteikumi paredz personvārdu atveidi no vācu un kiriliskās rakstības valodām, atveidojot tuvu izrunai un pievienojot attiecīgas dzimtes galotni.

Valsts ir nodrošinājusi iespēju pasē, kā arī citos dokumentos pēc personas vēlēšanās ierakstīt personas vārda un uzvārda vēsturisko formu vai personvārdu citas valodas

oriģinālformā. Minētais ieraksts ir saistošs citām personām un institūcijām, tādējādi mēģinot nodrošināt vārda un uzvārda identifikāciju strīdus gadījumā.

Ministru kabineta 2012.gada 21.februāra noteikumu Nr.134 "Personu apliecinošu dokumentu noteikumi" 8.punkts paredz, ka, ja persona vēlas, personu apliecinošā dokumentā, izņemot Savienības pilsoņa personas apliecību un uzturēšanās atļauju, iekļauj personvārda citas valodas oriģinālformu latīņalfabētiskajā transliterācijā vai personvārda vai dzimtas uzvārda vēsturisko formu. Personvārda vai dzimtas uzvārda rakstības atšķirību persona apliecina dokumentāri, ja tā nav norādīta Iedzīvotāju reģistrā vai iepriekšējā personu apliecinošā dokumentā. Tas dod iespēju samazināt iespējamo ietekmi, ko rada vārda un uzvārda oriģinālformas atveide atbilstoši latviešu valodas prasībām. Tomēr tas neatrisina problēmu, jo galvenajos dokumentos un valsts reģistros tiek lietota atveidotā forma, kas tālāk ietverta arī citos dokumentos un pasē papildus ierakstītā vēsturiskā forma vai citas valodas oriģinālforma netiek uztverta par saistošu personvārda formu.

Šobrīd uz Saeimu tiek virzīti Grozījumi Iedzīvotāju reģistra likumā, kas 2012.gada 4.oktobrī izsludināti Valsts sekretāru sanāksmē (nr.VSS-992) un 2013.gada 8.janvārī izskatīti Ministru Kabinētā⁹³. Grozījumi paredz precizēt Iedzīvotāju reģistrā par personu iekļaujamās ziņas, izsakot 10.panta pirmās daļas 4.¹ punktu šādā redakcijā: 4¹) dzimtas uzvārda vēsturiskā forma un citas valodas personvārda oriģinālforma latīņalfabētiskajā transliterācijā, ja persona to vēlas un var šo formu apliecināt dokumentāri, kā arī ārzemnieka personvārda atveide latviešu valodā.

Likumprojekta anotācijā norādīts, ka tiks nodrošināts, ka personai ir izvēles iespēja, kuru formu ierakstīt personu apliecinošā dokumentā vai arī katrā personu apliecinošā dokumentā ierakstīt savu, piemēram, pasē personvārda citas valodas oriģinālformu latīņalfabētiskajā transliterācijā un personas apliecībā dzimtas uzvārda vēsturisko formu. Ir paredzēts, ka vienotais civilstāvokļa aktu reģistrs būs savienots ar Iedzīvotāju reģistru, kā rezultātā Iedzīvotāju reģistrā turpmāk būs ziņas par ārzemnieku, par kuru ir iekļautas ziņas kādā no civilstāvokļa aktu reģistriem, līdz ar to likumprojekts paredz, ka Iedzīvotāju reģistrā tiks iekļautas ziņas arī par ārzemnieka personvārda atveides formu latviešu valodā.

⁹³ <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40263930&mode=mk&date=2013-01-08>

Ņemot vērā pārējo tiesisko regulējumu šajā jomā, nav skaidrs, uz kāda pamata personai tiks dota izvēles brīvība, kuru personvārda formu ierakstīt dokumentā. Taču, tā kā likumprojekts vēl nav pieņemts, ir pārāgri spriest par tā piemērošanu, jo normu redakcijas vēl var mainīties.

4.2. Satversmes tiesas prakse

Vienīgā lieta, kurā Satversmes tiesa ir pēc būtības vērtējusi personvārdu atveidi un apsvērusi jautājumu par citvalodu personvārda rakstību Latvijas oficiālajos dokumentos ir 2001.gada 21.decembra spriedums lietā Nr.2001-04-0103 par Valsts valodas likuma 19.panta un Ministru kabineta 2000.gada 22.augusta noteikumu nr.295 “Noteikumi par vārdu un uzvārdu rakstību un identifikāciju” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. un 116.pantam”⁹⁴ (turpmāk arī - *Mencenas* lieta). Minētajā lietā Satversmes tiesa atbildēja apstiprinoši uz jautājumu par ierobežojuma nepieciešamību demokrātiskā sabiedrībā. Satversmes tiesa izteica tālāk minētās atziņas.

Cilvēka vārds atšķir viņu no citiem cilvēkiem. Vārds un uzvārds nodrošina cilvēka kā patstāvīgas sabiedrības daļas eksistenci. No vienas puses, cilvēka vārds un uzvārds visciešākajā veidā saistīts ar cilvēka identitātes sajūtu, tātad arī ar viņa privāto un ģimenes dzīvi. No otras puses, vārdu un uzvārdu lieto ne tikai pats tā īpašnieks. Personas vārdam un uzvārdam sabiedrībā ir arī svarīga sociālā funkcija – tie dod iespēju cilvēku identificēt (*sk. secinājumu daļas 1.punktu*).

Personvārda atveide ir nevis tā pārtulkošana latviešu valodā (tā nav personvārda latviskošana), bet gan tā pielāgošana latviešu valodas gramatiskajām īpatnībām.

Personvārdu rakstībai dokumentos ir tieša ietekme arī uz citām valodas lietošanas jomām, jo tās ir cieši saistītas. Pieļaujot citvalodu personvārdu rakstību dokumentos tikai oriģinālformā, likumsakarīga būtu tālāka to lietošanas jomu paplašināšanās, jo personvārdi tiek lietoti dažādu veidu tekstos. Tas reāli apdraudētu latviešu valodas kvalitāti un līdz ar to latviešu valodas funkcijas Latvijas sabiedrībā. Latviešu valodas kā vienotas sistēmas funkcionēšanas apdraudējums, pieļaujot citvalodu personvārdu rakstību dokumentos tikai oriģinālformā, ir lielāks nekā neērtības, kas personām rodas, lietojot pasi ar latviešu valodas tradīcijām atbilstoši atveidotu

⁹⁴ 2001.gada 21.decembra Satversmes tiesas sprieduma teksts ir pieejams [http://www.satv.tiesa.gov.lv/LV/Spriedumi/04-0103\(01\).htm](http://www.satv.tiesa.gov.lv/LV/Spriedumi/04-0103(01).htm)

uzvārdu. Pastāvot šādiem apstākļiem, latviešu valodas kā vienotas sistēmas funkcionēšana Latvijā ir sociāla nepieciešamība, nevis valsts varas voluntāra iegriba.

Uzvārda atveidošana atsevišķos gadījumos var apgrūtināt personas identificēšanas iespējas vai uzvārda īpašnieka saistības noteikšanu ar ģimeni (laulāto), tomēr latviešu valodas kā valsts valodas statusa aizsardzības intereses, līdz ar to arī demokrātiskas valsts iekārtas nodrošināšanas intereses, to attaisno.

Ar šādu personas privātās dzīves ierobežojumu valsts sekmē latviešu valodas sistēmas stabilitāti. Latviešu valodas sistēmai atbilstošu, tradicionālu un kodificētu normu ievērošana jebkurā personvārdu lietošanas un rakstības jomā, arī dokumentos, konkrētajos valsts vēsturiskajos apstākļos ir neatņemama valsts valodas statusa īstenošanas sastāvdaļa.

Pāriešana uz citu principu personvārdu rakstībā, tas ir, uz to rakstību tikai oriģinālformā, laikā, kad latviešu valoda vēl tikai nostiprinās kā valsts valoda, var šo procesu negatīvi ietekmēt.

Tai pašā laikā spriedumā uzsvērts, ka valstij, paredzot iespēju atveidot citvalodu personvārdu oriģinālformas latviešu valodā, vienlaikus jā rūpējas par personvārdu stabilitāti un jānodrošina šī stabilitāte. No brīža, kad atveidotais personvārds tiek ierakstīts Latvijas Republikas pasē, personai ir tiesības ne tikai to lietot, bet arī to aizstāvēt. Valsts institūciju darbinieku kļūdas vai neprecizitātes, piemērojot noteikumus par citvalodu personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī jauni valodniecības atzinumi nevar kalpot par iemeslu tam, lai savulaik atveidotā un personas dokumentos fiksētā personvārda rakstība tiktu grozīta. Tāpēc personvārdu pielīdzināšana, ja iepriekš jau veikta to atveide un ja indivīds pats to nevēlas, salīdzinājumā ar personas privātās dzīves ierobežojuma noteikšanas leģitīmajiem mērķiem ir nesamērīga. Līdz ar to, ar Satversmes tiesas spriedumu tika atzīti par spēkā neesošiem tajā laikā esošie Ministru kabineta 2000. gada 22. augusta noteikumi Nr.295 "Noteikumi par vārdu un uzvārdu rakstību un identifikāciju" daļā par atveidoto un Latvijas Republikas pasēs ierakstīto personvārdu pielīdzināšanu, ja persona to nevēlas, par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 96. un 116.pantam.

Otro reizi personvārdu rakstības jautājums skarts Satversmes tiesas kolēģija 2012.gada 30.maija lēmumā par atteikšanos ierosināt lietu.⁹⁵ Ar pieteikumu Satversmes tiesā bija vērsies Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments lietā pēc Rikardu Daniela Baranova-Kardožu

⁹⁵ Latvijas Republikas Satversmes tiesas kolēģijas 2012.gada 30.maija rīcības sēdes lēmums par atteikšanos ierosināt lietu

(*Ricardo Daniel Baranov-Cardoso*) likumisko pārstāvju Anitas Baranovas un Luisa Míguela Lopes – Kardožu (*Luis Miguel Lopes Cardoso*) pieteikuma. Atteikuma pamatā bija Satversmes tiesas ieskatā ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklis *Raihmana* lietā nav vērtējams attiecībā uz konkrēto pieteikumu, savukārt pieteikuma iesniedzējs nav pietiekami pamatojis to, ka attiecībā uz spriedumu lietā Nr. 2001-04-0103 un Eiropas Cilvēktiesību tiesas pausto nostāju notikušas būtiskas pārmaiņas, kas varētu būt par pamatu iepriekšējo Satversmes tiesas nolēmumu pārskatīšanai (sīkāk skat.4.3.6.punktu).

4.2. Tiesībsarga prakse

Tiesībsarga un iepriekš arī Valsts cilvēktiesību biroja (turpmāk – VCB) prakse liecina, ka birojā ir regulāri saņemtas sūdzības (2002. – 2012. ir iesniegtas 26 rakstveida sūdzības un sniegtas *vismaz 50 (nav precīzas statistikas)* mutiskās konsultācijas), kurās iesniedzēji norādījuši, ka savu personvārdu mainīšanu vai atveidošanu uzskata par aizskarošu un nesamērīgu iejaukšanos valsts puses savā privātajā un ģimenes dzīvē.

Sākotnēji sūdzības vairāk iesniegtas par Latvijā jau vēsturiski lietotu uzvārdu atveidi, saņemot jaunu personas dokumentu, piemēram *Pučekas* (lietas nr. 15-446/2002), *Dvarionas* (2006.g.), *Saare* (2003.g.), *Vitte* (lietas nr. 5D-355/2008), *Korsakas* (lietas nr. 26A-214/2012), kā arī galotnes pievienošanu vēsturiski vīriešu dzimtē lietotiem sieviešu uzvārdiem, piemēram *Brālis* (lietas nr. 15E-598/2003), *Rutkis* (lietas nr.15-734/2002), *Stols* (lietas nr.15E-598/2003), *Preiss* (lietas nr.15E-1325/2005), *Vilks*, *Zaļaiskalns u.c.* Šajos gadījumos iesniedzējiem īpašu neizpratni radījis arī fakts, ka Latvijas Republika 90-tajos gados ir izdevusi personas dokumentu ar tradicionāli lietoto personvārda formu, taču mainot pasi sakarā ar tās derīguma termiņa beigām, personvārds tiek pārveidots atbilstoši atveides noteikumiem. Vēlāk arvien lielāku aktualitāti iegūst personvārdu rakstības problemātika, noslēdzot laulības ar ārvalstniekiem, piemēram lietas *Ruffai* (15E-1808/2005), *Bradford* (15E-1257/2005), *Davies* (15E-1274/2004). Šādos gadījumos tiesību normas nepieļauj personvārdu rakstību oriģinālformā, tādējādi skarot gan ģimenes vienotu identitāti, gan ierobežojot bērna vārda izvēli atsevišķos gadījumos.

Attiecībā uz vārdu atveidošanu VCB praksē ir bijis gadījums, kad iestāde, izsniedzot pasi, vēlējās atveidot vārdu *Inessa*, kas jau 16 gadus meitenei tā bija lietots Latvijā, ierakstot to kā

Inese vai Inesa (lietas nr. 15-1145/2002). Tāpat birojā 2004.gadā ir skatīts iesniegums par atteikumu reģistrēt bērnam vārdu Otto. Lai arī šī ģimene bija vācu izcelsmes un vairākkārt nesekmīgi apstrīdēja lēmumu augstākstāvošās iestādēs, pusgada vecumā bērns tika pierēģistrēts ar vārdu Oto, jo personas kods bija nepieciešams praktisku apsvērumu dēļ un ģimene neturpināja tiesāties. Šobrīd citā lietā AT Senāts ir izlēmis šo jautājumu par labu pieteicējam un ļaujot rakstīt vārdu Otto personas dokumentos (sk.4.3.1.pkt.)

Izskatot iesniegumus un pārbaudes lietas saistībā ar personvārdu atveidi, VCB ir sniedzis savus atzinumus, kuros norādījis, ka personvārdu pārveidošana skar personas privāto dzīvi, tās nacionālo un kultūras identitāti, kā arī var radīt negatīvas sekas citu tiesību īstenošanā. Izvērtējot privātās dzīves ierobežojuma samērīgumu, uzsvērts, ka izskatītajos gadījumos indivīdam nodarītais tiesību aizskārums, pārveidojot tā vārdu, ir lielāks nekā sabiedrības ieguvums no tā, ka personvārdi tiek latviskoti. Tādējādi ir saskatāma nesamērīga iejaukšanās personas privātajā dzīvē. Atzinumus daļa iesniedzēju izmantoja, apstrīdot iestāžu lēmumus, taču no Tiesībsarga lietām nevar gūt pilnīgu informāciju par to iznākumu. 2002.gada novembrī VCB nosūtījis vēstuli Ministru prezidentam un Tieslietu ministrijai, norādot uz problēmām un lūdzot apsvērt tiesiskā regulējuma izmaiņas. Tajā norādīts, ka pilnībā atbalstot latviešu valodas saglabāšanas, aizsardzības un attīstības mērķi, tomēr pieejai [šajos jautājumos] jābūt elastīgāki un indivīda tiesību aspektam jābūt prioritāram, regulējot tik privātu jomā kā personvārdi. Aktīva rīcība no valdības puses šim aicinājumam nav sekojusi.

2008. un 2009.gada pārbaudes lietās Tiesībsarga atzinumos ir mainīti akcenti, norādot, ka valstij ir legītīmās tiesības oficiālos dokumentos noteikt citvalodu personvārdu atveidi (ieskaitot fonētisku transkripciju citvalodu latīņalfabētiskajiem personvārdiem) atbilstoši valsts valodas normām un tradīcijām, tai pat laikā nodrošinot iespēju personām saglabāt sava personvārda oriģinālo formu oficiālajos dokumentos. Valstij nav tiesību ierobežot vecāku tiesības izvēlēties un nostiprināt bērnam vārdu. Tomēr šim vārdam jābūt iesaistītam latviešu valodas sistēmā, ja bērnam tiek izdoti Latvijas oficiālie dokumenti personvārdu atveides oficiālajos dokumentos jautājums ir saistīts ne tikai ar pašas personas, bet arī visas sabiedrības interesēm. Demokrātiskajā valstī nav pieļaujama situācija, kad indivīda likumīgas intereses tiek pilnībā nivelētas un pakārtotas sabiedrības vajadzībām. Tomēr tāpat nav pieļaujama situācija, kad indivīda intereses prevalē par pārējo iedzīvotāju interesēm vai apdraud sabiedrības pamatus. Iespējamie kolīziju gadījumi jārisina, izmantojot plaši atzīto legītīma mērķa un samērīguma principa nosacījumus.

Kā vienu no risinājumiem varētu piedāvāt oficiālajos dokumentos valsts valodā atveidoto vārdu un uzvārdu lietošanu, savukārt cita veida saziņā – personvārdu oriģinālformas lietošanu un stiprināšanu (Tiesībsarga 2008.gada 11. jūlija atbilde biedrībai „Atgūsim savus vārdus”, nr. 6-5/78).

4.3. Tiesu prakse

Administratīvo tiesu praksē līdz šim izskatīts pietiekami daudz lietu, lai secinātu, ka ir ievērojams skaits personu, kuras pašreizējam regulējumam nepiekrīt. Administratīvās tiesas spriedumus pēc būtības var iedalīt vairākās lielās grupās.

1) Gadījumi, kad latviešu valodas vārdu atveidē pastāv strīds par līdzskaņu dubultojuuma lietojumu

Lai gan vēl 2007.gadā Administratīvā rajona tiesa atteica pieteicējiem mainīt uzvārdu no Baune (Baunis) uz Rekke, norādot, ka nav iespējams veikt uzvārda maiņu, izmantojot rakstībā līdzskaņu dubultojuumu „kk”, nevis vienu līdzskani „k”,⁹⁶ pašreiz Administratīvajās tiesās ir izveidojusies pastāvīga, pieteicējam labvēlīga prakse, kuru t.s. „Otto” lietā arī apstiprinājis Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments.

Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 17.novembra spriedumā t.s. „Otto lietā”, kurā tika vērtēts dzimtsarakstu nodaļas atteikums reģistrēt vārdu lieka „t” burta dēļ.⁹⁷ Konkrētajā gadījumā tiesa izmantoja argumentus, kādi iepriekš izmantoti ECT lietā „*Johansson v. Finland*”, norādot, ka samērīgums izvērtējams, attiecīgi ievērojot dzimtsarakstu nodaļu iepriekšējo praksi.⁹⁸ Liela nozīme ir tam, vai valsts ir konsekventa ierobežojumu piemērošanā.⁹⁹ Administratīvā tiesa arī ir norādījusi: „Vecākiem dota vara izvēlēties tikko piedzimušajai personībai tai atbilstošu vārdu. Citiem cilvēkiem nenozīmīgas nianšes attiecīgā vārda izrunā vai rakstībā vecākiem var šķist ļoti būtiskas. Personvārdu nianšes,

⁹⁶ Administratīvās rajona tiesas 2007.gada 6.decembra spriedums lietā Nr.A42408106.

⁹⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 17.novembra spriedums Lietā SKA-890/2010

⁹⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 10163/02 *Johansson v. Finland*

⁹⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 17.novembra spriedums SKA-890/2010

tostarp vārda vizuāla uztvere, var būt izšķirošas bērna vārda izvēlē.”¹⁰⁰ Tātad tiesa ir atzinusi, ka nianses rakstībā (vārda vizuālā uztvere) var tikt uztvertas par būtiskām. Ievērojot iepriekš teikto, Senāts ir atzinis, ka pieteicējiem noteiktais aizliegums reģistrēt bērnam vārdu *Otto*, nav sociāli nepieciešams un samērīgs. Līdz ar to ierobežojums nav uzskatāms par nepieciešamu demokrātiskā sabiedrībā.¹⁰¹ Augstākās tiesas Senāts norāda, ka nevar iebilst un arī neiebilst latviešu valodas pareizrakstības noteikumiem. Tomēr, Senāta ieskatā, līdz šim plašais vārda *Otto* lietojums neliecina, ka tas būtu negatīvi ietekmējis latviešu valodas sistēmu. Senāts uzskata, ka līdzskaņa *t* dubultojuma pieļaušana vārdā *Otto* arī turpmāk ne īstermiņā, ne ilgtermiņā negrauj latviešu valodas sistēmu. Vienlaikus Satversmes tiesa ir atzinusi, ka arī obligāto administratīvo aktu izdošanas gadījumā ir jāievēro samērīguma princips. Nav pieļaujama formāla apstrīdēto seku piemērošana, ignorējot faktiskos apstākļus, kas konkrētu gadījumu būtiski atšķir no citiem gadījumiem, kuros likumdevējs ir paredzējis noteiktu valsts varas izmantošanas veidu (*sk. Satversmes tiesas 2007.gada 28.februāra lēmuma lietā Nr.2006-41-01 15.punktu*).

Senāta ieskatā, izskatāmajā lietā aplūkotais gadījums ir šāds netipiskais gadījums. Neapstrīdot noteikumu par burta *t* dubultojuma aizliegumu personvārdos kā tādu, Senāta ieskatā, attiecībā uz vārda *Otto* rakstību šis noteikums nav piemērojams, jo nav samērīgs. Ņemot vērā, ka vārds ir viens no personas privātuma kodola elementiem un saistīts ar personības apzināšanos, valstij ir jābūt būtiskiem argumentiem, lai ierobežotu vecāku vārda došanas tiesības savam bērnam.

Tāpat arī tikusi izskatīta lieta par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru tiku dota atļauja mainīt pieteicējas uzvārdu no „Buzajeva” uz vīra uzvārdu „Vvedenska”.¹⁰² Apgabaltiesa atzina, ka noteiktais aizliegums mainīt pieteicējai uzvārdu uz „Vvedenska” nav sociāli nepieciešams un samērīgs. Līdz ar to tika atzīts, ka ierobežojums nav uzskatāms par nepieciešamu demokrātiskā sabiedrībā.¹⁰³

Administratīvā tiesai arī izskatījusi pieteikumu par pieteicējas (Tīnas Ķuzes) uzvārda maiņu uz dzimto pirmslulības uzvārdu „Kukka”, saglabājot tā oriģinālo rakstību ar diviem „k” . Konkrētajā lietā pat tika piemērots pagaidu noregulējums, t.i., pieteicējai tika atļauts līdz

¹⁰⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 17.novembra spriedums SKA-890/2010

¹⁰¹ Turpat.

¹⁰² Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 31.maija spriedums lietā Nr.A42686609

¹⁰³ Administratīvās apgabaltiesas 2011.gada 24.augusta spriedums lietā Nr.A42686609

sprieduma pieņemšanai lietot tās dzimto pirmslaulības uzvārdu „Kukka”.¹⁰⁴ Tiesa vērtēja, ka dzimtais uzvārds „Kukka”, kas cēlies no igauņu valodas, ir bijis pieteicējas uzvārds kopš dzimšanas, pieteicēja ar to ir dzīvojusi 24 gadus, un tāds tas ir ierakstīts pieteicējas pirmajā pasē līdz 1999.gada 17.jūnijam, kad sakarā ar laulību tas tika mainīts. Tāds pats uzvārds ir pieteicējas mātei Rutai Kukikai un brālim Jānim Kukkam. Pieteicējas dzimtais pirmslaulību uzvārds „Kukka” ierakstīts arī pieteicējas dzimšanas apliecībā, kas ir civilstāvokļa reģistrāciju apliecinošs dokuments, un pieteicējai izdotajos izglītību apliecinošajos dokumentos.

Arī konkrētajā gadījumā līdzīgi kā „Otto” lietā tiesa atsaucās uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā *Johansson v. Finland* un attiecīgi konstatēja –ņemot vērā, ka no Iedzīvotāju reģistra datu bāzes izriet, ka ir reģistrēta pieteicējas māte Ruta Kukka, pieteicējas tēvs Volli Kukks un pieteicējas brālis Jānis Kukks, Latvijas konkrēto personvārdu ir jau iepriekš akceptējusi un tas tiek lietots, tātad personvārdu nevar uzskatīt par „jaunu”. Tiesa uzskatīja, ka, liedzot personai uzvārda maiņu uz tās pirmslaulības uzvārdu „Kukka”, personas privātās dzīves aizskārums ir lielāks nekā sabiedriskais ieguvums. Tiesas ieskatā uzvārds tāpat kā personas vārds ir viens no cilvēka privātuma kodola elementiem, viens no cilvēka sevis kā personības apzināšanās pamatiem. Tieši uzvārds ir tas elements, kas liek personai apzināties savu saikni ar saviem senčiem un dod piederības apziņu konkrētai ģimenei un radnieku saimei. Konkrētajā gadījumā Satversmes 96.pantā un Konvencijas 8.pantā nostiprinātām tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību – radniecības saišu un cilvēka identitātes izjūtas saglabāšanai – dodama priekšroka, tāpēc Noteikumu Nr.114 11.2.punkts nav piemērojams.¹⁰⁵

- 2) Gadījumi, kad personas vēlas atveidot citvalodu personvārdus bez tiem latviešu valodā pievienotajām galotnēm

Šīs lietas lielā mērā tiek izskatītas saistībā ar konkrēti minoritāšu tiesībām. Jānorāda, ka līdz šim personas nav guvušas rezultātus. Primāri šajā grupā visplašāko rezonansi ir izpelnījušies Leonīda Raihmana centieni panākt sava vārda atveidi kā „*Leonid Raihman*”, tālāk arī vērsties ANO Cilvēktiesību komitejā. Izskatot lietu Administratīvajā tiesā, tika secināts, ka tiesību normas par personvārdu atveidošanu nav pretrunā Satversmes 91.pantam un Starptautiskā pakta

¹⁰⁴ Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 5.novembra lēmums par pagaidu noregulējuma piemērošanu lietā Nr.A420661410

¹⁰⁵ Administratīvās rajona tiesas 2012.gada 29.februāra spriedums lietā Nr.A420661410

par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 26.pantam. Tāpat arī netika konstatēts, ka konkrētais regulējums būtu uzskatāms par diskriminējošu un pretrunā esošu Vispārējai konvencijai par nacionālo minoritāšu aizsardzību, tādējādi netika konstatēts prettiesisks pieteicēja tiesību aizskārums.¹⁰⁶

Tāpat arī administratīvā lieta bijusi ierosināta, pamatojoties uz Ruslana Pankratova pieteikumu par jaunas pases ar vārda un uzvārda ierakstu „*Ruslan Pankratov*” izdošanu. Kā jau iepriekš tika konstatēts, ja citvalodu personvārdi (un jebkuri citi personvārdi) saskaņā ar Valsts valodas likuma 19.pantu un tam pakārtoto Ministru kabineta noteikumu normām tiek atveidoti latviešu valodā, tiem arī pievienojot lokāmas galotnes. Tā, piemēram, galotnes neesamība kā tāda ir raksturīga jebkuras tādas valodas personvārdiem, kurā netiek lietotas galotnes sieviešu un vīriešu dzimtes noteikšanai, nevis kādas konkrētas valodas personvārdiem. Arī galotnes pievienošana pati par sevi nenozīmē, ka personvārds pilnībā kļūst par latviešu valodai raksturīgu personvārdu; lokāmas galotnes kā tādas ir raksturīgas ne tikai latviešu valodas gramatiskajai sistēmai, gluži tāpat kā latīņalfabētiskā rakstība nav raksturīga kādai konkrētai valodai. Tāpat jāņem vērā, ka daudzos gadījumos personvārds, pat ja tas ir raksturīgs kādai etniskajai grupai, var neatbilst konkrētās personas tautībai.¹⁰⁷ Šai sakarā tiesa izvērtēja, ka no Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību negarantē, ka valsts oficiāli atzīst nacionālo minoritāšu personvārdu rakstību to oriģinālajā rakstiskajā formā, kā arī vērtējot iespējamās Eiropas Cilvēktiesību konvencijas pārkāpumus, norādīja, ka nav pamata uzskatīt, ka persona, kuras personvārdam ir oriģinālforma citā valodā, ar personvārda atveidošanu tiktu nepamatoti nostādīta nevienlīdzīgā situācijā, pārkāpjot samērīguma apsvērumus.¹⁰⁸

Tāpat arī ir ticis iesniegts pieteikums, kurā pieteicējs Dmitrijs Beļakovs vēlēties panākt, lai viņa vārds un uzvārds turpmāk tiktu atveidots viņa intereses mazāk aizkarošā formā kā „Dmitrii Beliakov”. Pieteikumu gan atteikts pieņemt, jo konkrētajā gadījumā netika ievērota lietu ārpustiesas izskatīšanas kārtība.¹⁰⁹ Savukārt šobrīd Administratīvajā rajona tiesā izskatīšanā ir pieņemta lieta pēc Vitālija Korņilova pieteikuma par labvēlīga administratīvā akta – jaunas pases izdošanu, kurā pieteicēja personvārds latviskajā un vēsturiskajā formā būtu ierakstīts pases datu lapas 2.lappusē vienā rindiņā (Vitālijs Korņilovs/ Vitalij Kornilov), vai arī

¹⁰⁶ Administratīvās apgabaltiesas 2005.gada 21.novembra spriedums lietā Nr. A42148004

¹⁰⁷ Administratīvās rajona tiesas 2006.gada 2.marta spriedums lietā Nr. A42048604

¹⁰⁸ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006.gada 17.augusta spriedums lietā Nr. 42048604

¹⁰⁹ Administratīvās rajona tiesas 2012.gada 28.februāra lēmums par atteikšanos pieņemt pieteikumu

alternatīvi personvārda vēsturiskā forma „Vitalij Kornilov” būtu ierakstīta pases datu lapas 2.lappusē, bet latviskotā forma „Vitālijs Korņilovs” - 3.lappusē.¹¹⁰

3) Gadījumi, kad personas vērsušās tiesā, lūdzot nodrošināt uzvārdu vēsturiskās formas atveidi

Šāda veida pieteikumi raksturīgi personām, kas nepiekrīt uzvārdu galotnēm, lūdzot tās atveidot to vēsturiskajā formā. Piemēram, tiesā vērsusies persona, kura vēlējusies, lai tās uzvārdu Baltā atveidotu tā vēsturiskajā formā kā „Baltais”. Šai sakarā tiesa piekrita pieteicējas konstatējumam, ka ir sievietes, kurām uzvārdā ir vīriešu dzimtes galotne, tomēr tiesa vienlaicīgi norāda, ka šis iebildums nevar kalpot par pamatu tam, lai, pastāvot konkrētajiem faktiskajiem apstākļiem, iestādei būtu tiesisks pamats konkrētajā gadījumā mainīt pieteicējas uzvārdu pretēji latviešu valodas gramatikas normām.¹¹¹

Zināmā mērā šajā kategorijā arī atzīmējams jautājums par lietuviešu personvārdu galotnēm. Piemēram, Administratīvā rajona tiesa ir skatījusi lietu par vārda un uzvārda maiņu, pieteicējam lūdzot to mainīt no „Raimunds Korsaks” uz „Raimundas Korsakas”. Līdzīga pārbaudes lieta ir izskatīšanā arī Tiesībsarga birojā. Savu prasījumu par uzvārda un vārda maiņu pieteicējs pamatoja arī ar to, ka tas apgrūtina pieteicēja iekļaušanos sabiedrībā. Gan skolas un studiju biedri, gan kolēģi viņu vienmēr pazinusi ar vārdu un uzvārdu „Raimondas Korsakas”. Pieteicēja Latvijā, gan Lietuvā dzīvojošie radnieki pieteicēja vārda un uzvārda maiņu uztver kā atteikšanos no lietuviskās identitātes. Tāpat citi lietuvieši viņu neuztver kā lietuvieti. Dažos gadījumos pieteicējam ir bijis jāpiedzīvo pat izsmiekls. Tiesa norādīja, ka MK noteikumu Nr.114 73.1. apakšpunkts paredz, ka personvārda lietuviešu galotnei *-as* latviešu valodā atbilst galotne *-s*. Tiesa atzina, ka tiesību normas neparedz vārda un uzvārda ieraksta maiņas iemeslu - apstākli, ka personas apliecinošos dokumentos vārds un uzvārds atveidots atšķirīgi no citas valodas oriģinālformas. Tāpat arī pieteicēja pieteikumā norādītie apstākļi par dzimtas uzvārdu un grūtībām iekļauties sabiedrībā nemaina šīs lietas būtību.¹¹² Pieteicēju šis spriedums neapmierina, tādēļ tiesāšanās šajā lietā turpinās un spriedums nav stājies spēkā.

¹¹⁰ Administratīvās rajona tiesas 2012.gada 1.augusta lēmums par lietas ierosināšanu

¹¹¹ Administratīvās apgabaltiesas lēmums 2008.gada 23.decembrī lietā Nr.A42433506

¹¹² Administratīvās rajona tiesas 2012.gada 15.marta spriedums lietā Nr.A420796710

5) Gadījumi, kad personai tikusi atteikta vārda un uzvārda maiņa

Administratīvā rajona tiesa ir izskatījusi lietu par Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Dzimtsarakstu departamenta lēmumu, ar kuru pieteicējam atteikta vārda un uzvārda maiņa no Gatis Zariņš uz „Dzjuņdzje Lī”. Pieteicējs pamatojis savu vēlmi mainīt personvārdu ar savu šībrīža reliģisko pārliecību, kultūras identitāti, sadzīves, ģimenisko un profesionālo vidi, kurā viņš pašreiz dzīvo. Pieteicējs pastāvīgi dzīvo ASV, ir nodibinājis ģimeni, iekļāvies ķīniešu kopienā un pieņēmis austrumu tradīcijas, līdz ar to arguments par personvārdu nelabskanīgumu latviešu valodā zaudē savu aktualitāti. Pieteicējs norāda, ka drīzāk vidē, kurā viņš pašreiz dzīvo, nelabskanīgs un grūti izrunājams ir pieteicēja pašreizējais vārds. Tādējādi tiesa atzina, ka pieteicēja norādītos iemeslus vārda un uzvārda maiņai var uzskatīt par svarīgiem.¹¹³

6) Gadījumi, kad citvalodu personvārdu izruna ir būtiski atšķirīga no šo vārdu rakstības, tādējādi radot situāciju, kad atsevišķu ģimenes locekļu personvārdu rakstība būtiski atšķiras.

Pirmkārt, šai sakarā jāatzīmē jau iepriekš minētā *Mencenas* lieta, sakarā ar kuru Satversmes tiesā tika ierosināta lieta par Valsts valodas likuma 19.panta un Ministru kabineta 2000.gada 22.augusta noteikumu Nr.295 “Noteikumi par vārdu un uzvārdu rakstību un identifikāciju” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. un 116.pantam”. Tiesa atzina, ka iesniedzējas privātā dzīve ir ierobežota, lai aizsargātu citu Latvijas iedzīvotāju tiesības brīvi lietot latviešu valodu visā Latvijas teritorijā un lai aizsargātu demokrātisko valsts iekārtu. Satversmes tiesas ieskatā latviešu valodas kā vienotas sistēmas funkcionēšanas apdraudējums, pieļaujot citvalodu personvārdu rakstību dokumentos tikai oriģinālformā, ir lielāks nekā neērtības, kas personām rodas, lietojot pasi ar latviešu valodas tradīcijām atbilstoši atveidotu uzvārdu.¹¹⁴

Tomēr arī pēc šī Satversmes tiesas sprieduma Administratīvā tiesā ir tikuši izskatīti līdzīgi gadījumi. Piemēram, 2007.gadā Žozē Manuels Karbažāls (*Jose Manuel Carbajal*) ar iesniegumu vērsās Valsts valodas centrā, lūdzot sniegt atzinumu, vai pastāv tiesiska iespēja uzvārdu *Carbajal* atveidot latviešu valodā kā *Carbajal*. Nesaņemot labvēlīgu lēmumu, persona

¹¹³ Administratīvās rajona tiesas 2004.gada 3.septembra spriedums lietā A42099704

¹¹⁴ Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā nr.2001 – 04 – 0103 „Par Valsts valodas likuma 19.panta un Ministru kabineta 2000.gada 22.augusta noteikumu nr.295 „Noteikumi par vārdu un uzvārdu rakstību un identifikāciju” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. un 116.pantam”

vērsās Administratīvajā rajona tiesā.¹¹⁵ Šajā gadījumā tiesvedība noslēdzās ar Senāta atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību, norādot, ka izskatāmajai lietai nav nozīmes judikatūras veidošanā, jo strīdus jautājums ir pietiekoši skaidri noregulēts jau tiesību normas tekstā, par tiesību normu saturu pastāv Satversmes tiesas judikatūra, tādēļ plašāka tiesību normas interpretācija nav nepieciešama.¹¹⁶

Tāpat arī izskatīts Rikardu Daniela Baranova-Kardožu (*Ricardo Daniel Baranov-Cardoso*) likumisko pārstāvju Anitas Baranovas un Luisa Miguela Lopes – Kardožu (*Luis Miguel Lopes Cardoso*) pieteikums par pienākuma uzlikšanu Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei izdot labvēlīgu administratīvo aktu, nosakot, ka Rikardu Daniela Baranova-Kardožu personvārds, iekļaujot ziņas Iedzīvotāju reģistrā, atveidojams kā „Ricardo Daniel Baranov Cardoso”.¹¹⁷

Izvērtējot cilvēktiesību ierobežojumu atbilstoši tā likumībai, leģitīmajam mērķim un nepieciešamībai demokrātiskā sabiedrībā, tiesa norādīja, ka kopš *Mencenas* lietas izskatīšanas pirms 11 gadiem saglabājies tas pats tiesiskais regulējums un leģitīmais mērķis. Tomēr šajā laikā ir notikusi tiesību attīstība no starptautisko tiesību izpratnes viedokļa.

Tiesa atsaucās uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, kura ir atzinusi Eiropas Cilvēktiesību konvenciju kā dzīvu instrumentu, kas interpretējams atbilstoši katrā laikā pastāvošajiem apstākļiem un demokrātiskā valstī valdošajām idejām. Tādu pašu secinājumu tiesa ir attiecinājusi arī uz Satversmē iekļautajām cilvēktiesību normām. Tiesa arī norādījusi, ka Satversmē ietvertās cilvēktiesību normas atbilstoši likumdevēja mērķim nav paredzēts pretnostatīt starptautisko tiesību normām, bet gan panākt šo normu savstarpēju harmoniju. Attiecīgi arī iztulkot nacionālās tiesības pēc iespējas atbilstoši interpretācijai, kāda tiek lietota starptautisko tiesību normu piemērošanas praksē. Tiesa atsaucās uz ANO Cilvēktiesību komitejas viedokli *Raihmana* lietā un attiecīgi starptautisko tiesību normā ietverto augstāku cilvēktiesību standartu kā būtisku apstākli, kādēļ administratīvā tiesa nevar automātiski atsaukties uz Satversmes tiesas sniegto interpretāciju *Mencenas* lietā. Ar šādiem argumentiem arī Senāts pamatojis nepieciešamību Satversmes tiesai atkārtoti izvērtēt ierobežojuma nepieciešamību demokrātiskā sabiedrībā, lai atbildētu, vai joprojām Latvijas Republikas Satversmes 96.pants

¹¹⁵ Administratīvās apgabaltiesas 2009.gada 21.septembra spriedums lietā Nr.A42496107

¹¹⁶ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta senatoru kolēģijas 2010.gada 8.janvāra lēmums lietā Nr. Nr.A42496107

¹¹⁷ Administratīvās rajona tiesas 2010.4.jūnija spriedums lietā Nr. A420598410

interpretējams tādā veidā kā 2001.gadā. Precīzāk – jautājot, vai MK 2004.gada 2.marta noteikumi Nr.114 atbilst Satversmes 96. un 116.pantam.¹¹⁸

Tomēr vēršanās Satversmes tiesā konkrētajā gadījumā nedeva paredzēto rezultātu, un Satversmes tiesas kolēģija 2012.gada 30.maijā pieņēma lēmumu par atteikšanos ierosināt lietu.¹¹⁹ Lēmumā Satversmes tiesa atsaucās uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmumu *Mencenas* lietā, kā arī garāmejojot norādīja uz to, ka Eiropas Savienības Tiesa *Runevič-Vardyn* lietā ir atzinusi, ka personvārdu atveidošana atbilstoši attiecīgās valsts valodas nosacījumiem nerada Eiropas Savienības pilsoņu tiesību pārkāpumu nedz Eiropas Savienības līguma, nedz arī Eiropas Savienības atvasināto tiesību aktu kontekstā.¹²⁰ Jānorāda gan, ka Satversmes tiesas kolēģijas atsauce uz spriedumu lietā *Runevič-Vardyn* nav gluži precīza, ņemot vērā, ka Eiropas Savienības Tiesa spriedumā norādīja, ka šāda personvārdu atveidošana var radīt Eiropas Savienības tiesību pārkāpumu, tikai vienlaikus nodeva tiesības izvērtēt šos apstākļus konkrētās dalībvalsts nacionālajai tiesai. Tāpat arī šī viena konkrētā sprieduma esamība pati par sevi neizslēdz nepieciešamību vērtēt Eiropas Savienības Tiesas agrākos nolēmumus, piemēram, *Grunkin-Paul* lietā.

Kopumā Satversmes tiesa norādīja, ka ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklis *Raihmana* lietā nav vērtējams attiecībā uz konkrēto pieteikumu, savukārt pieteikuma iesniedzējs nav pietiekami pamatojis to, ka attiecībā uz spriedumu lietā Nr. 2001-04-0103 un Eiropas Cilvēktiesību tiesas pausto nostāju notikušas būtiskas pārmaiņas, kas varētu būt par pamatu iepriekšējo Satversmes tiesas nolēmumu pārskatīšanai.¹²¹

Līdz ar to neizbēgams bija arī šim lēmumam sekojošais Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 9.jūlija spriedums lietā Nr. A420598410.¹²²

Apkopojot Eiropas Cilvēktiesību tiesas, Eiropas Savienības Tiesas un Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas praksi, tiesa nonāca pie secinājuma, ka, lai konstatētu tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību pārkāpumu, ir nepieciešams konstatēt vienu no šādiem apstākļiem: *Raihman* lietai līdzīgus apstākļus; pietiekami nopietnas grūtības, ko radījusi vārda vai uzvārda atveide; vārds vai uzvārds pēc atveides latviešu valodā ieguvis kādu nepatīkamu nozīmi.

¹¹⁸ Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 27. aprīļa lēmums lietā Nr. A420598410

¹¹⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas kolēģijas 2012.gada 30.maija rīcības sēdes lēmums par atteikšanos ierosināt lietu

¹²⁰ Turpat, 5.lpp.

¹²¹ Turpat, 6.lpp.

¹²² Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 9.jūlija spriedums lietā Nr. A420598410

Tiesa norādīja, ka izskatāmajā lietā pēc Satversmes tiesas lēmuma būtībā jāapsver, vai pieteicēja vārda un uzvārda atveide latviešu valodā ir radījusi pietiekami nopietnas grūtības. Ņemot vērā, ka pieteicējs vēl ir mazs bērns, grūtības ir izvērtējamas vairāk teorētiski, ņemot vērā to iestāšanās iespējamību nākotnē. Uz tādām norāda pieteicēja vecāki. Proti, ka pieteicējam būs cieša saikne gan ar Latviju, gan ar Portugāli. Katru reizi, kad viņam būs jāpierāda sava identitāte Portugālē, viņam varētu būt jāklieš šaubas par to un jānoraida aizdomas par viltotiem dokumentiem, kuras rodas no tā, ka vienmēr ikdienā lietotais personvārds, kas ir ietverts Portugālē izdotajos dokumentos (piemēram, dzimšanas apliecībā) atšķiras no tā, kāds tas ir Latvijas izdotajos dokumentos. Gadu gaitā šo dokumentu skaits palielināsies.

Konkrētajā gadījumā vecāki bērnam ir izvēlējušies Latvijas valstisko piederību, un ar Pārvaldes Personu statusa kontroles nodaļas 2009.gada 30.decembra lēmumu arī ir nolemts atzīt pieteicēju par Latvijas pilsoni. Tas nozīmē, ka visos dokumentos, kas vēlāk tiks izsniegti attiecībā uz pieteicēju, tiks lietota tāda vārda un uzvārda rakstība, kāda pieteicējam kā Latvijas pilsonim ir reģistrēta. Nav nozīmes, vai pieteicējs izglītību izvēlēsies iegūt Latvijā vai citā valstī, vai viņa darba vieta būs Latvijā vai citur.

Turklāt arī nav piemērojami Eiropas Savienības Tiesas secinājumi *Grunkin-Paul* lietā, uz kuru konsekventi atsaucās pieteicēji, jo tajā ir atšķirīgi apstākļi no tiem, kas ir izskatāmajā lietā. Nav konstatējama pietiekami cieša pieteicēja saikne ar Portugāli, lai izdarītu citu secinājumu. Dzimšanas apliecības noformēšana Portugāles vēstniecībā pati par sevi neietekmē secinājumus par nopietnu neērtību neesību minētajā lietā.¹²³

Konkrētajā gadījumā tiesa ir atzinusi, ka, piemērojot gan nacionālās, gan Eiropas Savienības tiesības, atbilde ir tāda pati – ierobežojums nav nesamērīgs un līdz ar to pārkāpums nav konstatējams. Tāpat arī tiesa atteicās vērsties ar prejudiciālu jautājumu Eiropas Savienības Tiesā, norādot, ka piemērotā prakse skaidra un konsekventi piemērota.¹²⁴

Administratīvās tiesas Senātam tomēr ir vieglāk pieņemt personai labvēlīgu individuālu lēmumu šaurā faktisko apstākļu amplitūdā, tomēr jebkādai darbībai no Satversmes tiesas puses nenoliedzami ir būtiska ietekme uz Senāta tālāko rīcību. Jāatzīst, ka Satversmes tiesa, atsakoties atkārtoti izvērtēt apstrīdētās tiesību normas, būtībā ir atkal samazinājusi iespējamību personai saņemt labvēlīgu lēmumu. Tāpat arī minētais spriedums pirmoreiz pēc būtības sniedz vērtējumu

¹²³ Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 9.jūlija spriedums lietā Nr. A420598410, 23.punkts.

¹²⁴ Turpat, 24.punkts.

Eiropas Savienības tiesību piemērošanai konkrētajā jautājumā, kā secināms, piešķirot šai praksei līdzīgi kā ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklim *Raihman* lietā gluži šauru piemērošanas loku.

5. Tiesību uz privāto dzīvi ierobežojumu pamatotības un samērības raksturojums

Kā jau noskaidrots pētījuma ievaddaļā, tiesības uz privāto dzīvi, kas ietver personas identitāti, arī vārdu un uzvārdu, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, ja tam ir leģitīms mērķis un nepieciešamība demokrātiskā sabiedrībā.

No pētījuma 4.1.apakšnodaļas secināms, ka ierobežojums ir noteikts ar likumu.

Satversmes tiesa *Mencenas lietā* ir atzinusi, ka šāds ierobežojums personu tiesībām noteikts, lai aizsargātu latviešu valodas kā valsts valodas nostiprinājumu Satversmē, kā arī to, ka globalizācijas apstākļos Latvija ir vienīgā vieta pasaulē, kur var tikt garantēta latviešu valodas un līdz ar to pamatnācijas pastāvēšana un attīstība, latviešu valodas kā valsts valodas lietošanas jomas sašaurinājums valsts teritorijā uzskatāms arī par valsts demokrātiskās iekārtas apdraudējumu. Līdz ar to ierobežojumam ir leģitīms mērķis.

Lai izvērtētu, vai privātās dzīves ierobežojums ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā un var tikt izmantots kā līdzeklis leģitīmā mērķa sasniegšanai, jāpārbauda, vai ierobežojums ir sociāli nepieciešams un samērīgs (*sk. Satversmes tiesas 2000.gada 24.marta sprieduma lietā Nr.04-07(99) 4.punktu*).

Sociālā nepieciešamība ir vērtējama attiecīgajā sabiedriskajā kontekstā, ņemot vērā demokrātiskās vērtības, un šis koncepts atbilst Eiropas Cilvēktiesību tiesas attīstītajai konstrukcijai „spiedīga sociāla vajadzība”. Savukārt atbilstoši samērīguma principam labumam, ko sabiedrība iegūst ar ierobežojumiem, kas uzlikti lēmuma adresātam, ir jābūt lielākam nekā viņa tiesību vai tiesisko interešu ierobežojumam. Būtiski personas tiesību vai tiesisko interešu ierobežojumi ir attaisnojami tikai ar nozīmīgu sabiedrības labumu. Detalizētāk šā principa elementus atklāj Administratīvā procesa likuma 66.panta pirmās daļas 2.-4.punkts (*sk. Senāta 2010.gada 17.novembra sprieduma lietā Nr.SKA-890/2010 11.punktu*).

Satversmes tiesa, vērtējot ierobežojumu samērīgumu, nosliecās par labu sabiedrības interesēm, norādot, ka uzvārda atveidošana atsevišķos gadījumos var apgrūtināt personas identificēšanas iespējas vai uzvārda īpašnieka saistības noteikšanu ar ģimeni (laulāto), tomēr latviešu valodas kā valsts valodas statusa aizsardzības intereses, līdz ar to arī demokrātiskas valsts iekārtas nodrošināšanas intereses, to attaisno. Ar šādu personas privātās dzīves ierobežojumu valsts sekmē latviešu valodas sistēmas stabilitāti. Latviešu valodas sistēmai atbilstošu, tradicionālu un kodificētu normu ievērošana jebkurā personvārdu lietošanas un

rakstības jomā, arī dokumentos, konkrētajos valsts vēsturiskajos apstākļos ir neatņemama valsts valodas statusa īstenošanas sastāvdaļa (*sk. sprieduma Mencenas lietā 3.2.punktu*).

Lai gan ierobežojumu mērķis ir tiesisks un nepieciešams, diskutabls ir jautājums par to, vai personvārdu pārveidošana tiešām uzlabo valsts valodas vidi un nostiprina tās lietojumu. Citvalodu cilmes vārds jebkurā gadījumā būs svešvārds, tā atveide nodrošina tikai vienotu valodas gramatisko sistēmu, nevis uzlabo valodas lietošanu vai izplatību. Tādēļ, samērojot to ar personai nodarīto privātuma aizskārumu, pēc autoru uzskata sabiedrības gūtais labums ir nekonkrēts un mazāks. Pie tam attiecībā uz komercsabiedrību nosaukumiem un preču zīmēm reģistrēšanas noteikumi ir daudz liberālāki. Kā noteikts Komerclikuma 29.pantā- firmas rakstībā lietojami vienīgi latviešu vai latīņu alfabēta burti.¹²⁵ Taču jāatzīst, ka firmu izkārtnes publiskajā telpā valodas vidi ietekmē daudz vairāk kā personvārdi. Prakse rāda, ka arī attiecībā uz šiem vārdiem, kuri nav atveidoti atbilstoši latviešu gramatikas prasībām, locīšana valodas ietvaros un iekļaušanās valodā notiek dabiski. Tādēļ jo īpaši nav samērīgi noteikt tik striktus ierobežojumus tik privātā jomā kā personvārdu rakstība.

Tomēr šajā gadījumā būtu svarīgi neapstāties pie Satversmes tiesas interpretācijas un ņemt vērā starptautisko un Eiropas institūciju prakses attīstību jautājumā par indivīda un valsts (sabiedrības) interešu samērošanu, jo jāsecina, ka arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas, Eiropas Savienības Tiesas un Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas viedokļos par principā vienu un to pašu jautājumu pastāv gan procesuāla, gan materiāla rakstura atšķirības.

Eiropas Cilvēktiesību tiesai ir līdz šim visplašākā prakse „tiesību uz vārdu” jautājumos, taču tā pamatā ir arī viskonservatīvākā, uztverot ar uzvārdiem saistītos jautājumus par zināmu „luksusa” problēmu. Analizējot šī brīža praksi Eiropas Cilvēktiesību tiesā, jāatzīst, ka tiesa atstāj šos jautājumus valsts rīcības brīvības jomā un izvairās pārvērtēt konkrētos ierobežojumus saistībā ar personvārdu atveidi, tā vietā atsaucoties uz jau iepriekš veiktajiem apsvērumiem lietās *Kuhareca pret Latviju* un *Mencena pret Latviju*. Tai pašā laikā atsevišķos spriedumos tiesa ir vērtējusi ierobežojumu būtību un atzinusi tos par nesamērīgiem. Piemēram, lietā *Daróczy v. Hungary*¹²⁶ par patvaļīgu un nesamērīgu atzīta valsts iejaukšanās personas vārdā, ko tā desmitiem gadu izmantojusi vai arī lietā *Johansson v. Finland* tika atzīts privātās dzīves un

¹²⁵ Komerclikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis. 2000.g. 4. maijs, nr.158/160

¹²⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 44378/05 *Daróczy v. Hungary*

diskriminācijas aizlieguma pārkāpums, liedzot bērna vārda reģistrāciju vecāku izvēlētā formā (skat 2.1.nodaļu).

No iepriekš minētā secināms, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8.pants, kas tāpat kā Satversmes 96.pants paredz tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, vispārīgi neaizliedz tādu citvalodu personvārdu atveidi latviešu valodā oficiālajos dokumentos, kā to paredz Latvijas tiesiskais regulējums. Tas gan neaizliedz pārkāpuma konstatēšanu gadījumos, ja vārda vai uzvārda atveide ir radījusi pietiekami nopietnas grūtības vai vārds vai uzvārds pēc atveides ieguvis kādu nepatīkamu nozīmi, vai arī - atsevišķos gadījumos – ja pārveidošana skar ilgstoši lietotu vārdu vai uzvārdu.

Gan Tiesībsarga, gan administratīvo tiesu prakse rāda, ka gadījumos, kad personvārda atveide notiek jau ģimenē vēsturiski lietotiem personvārdiem, personas uztver jo īpaši sāpīgi un aizvainojoši, nesaskatot sabiedrības gūto labumu no šādas rīcības. Nereti vairākās paaudzēs šāds vārds vai uzvārds ticis lietots gan pirmās brīvvalsts, gan padomju laikā, gan arī pirmajos gados pēc Latvijas neatkarības atgūšanas un ir nesaraujami saistīts ar personas identitāti. Kā spilgtākie piemēri šeit minami lietuviešu cilmes uzvārdi ar tiem raksturīgajām galotnēm vai arī sievietēm vēsturiski lietota vīriešu dzimtes uzvārda, mainot tā būtību un nereti arī labskanību.

Šādos gadījumos, vērtējot ierobežojuma nepieciešamību demokrātiskā sabiedrībā, var nonākt pie secinājuma, ka tas nav samērīgs un nepieciešams.

Eiropas Savienības Tiesa savukārt izvirza kvalificētākus apstākļus, lai konkrētā jautājuma izskatīšana būtu tās kompetencē – jābūt pārrobežu elementam, kas saistīts ar citu ES dalībvalsti, lai varētu atsaukties uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 21.pantu un personas tiesībām uz brīvu pārvietošanos. Attiecīgi Eiropas Savienības Tiesas kompetence ir šaurāka un neattiecas uz visiem personvārdu atveides gadījumiem. Lai pastāvētu ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 21.pantu atzīto brīvību ierobežojums, ir jākonstatē, ka ierobežojumi ieinteresētajām personām varētu radīt „nopietnas neērtības” administratīvajā, profesionālajā un privātajā jomā. Tas nozīmē, ka jākonstatē risks, ka dokumentā ietvertās informācijas pareizība tiktu apšaubīta un tas radītu nopietnas sekas, tostarp saistībā ar uzturēšanās tiesību.

Gadījumos, kad vecākiem ir atšķirīga pilsonība un etniskā izcelsme, reģistrējot bērnu Latvijas pilsonībā, šobrīd jāvērtē, ka viņš nevarēs reģistrēt otra vecāka uzvārdu oriģinālformā,

kā arī var būt domstarpības par vārda reģistrāciju. Izvērtējot lēmuma samērību tādās situācijās, jāņem vērā, ka ļoti iespējams cilvēkam veidosies cieša saikne gan ar Latviju, gan ar otra vecāka izcelsmes valsti. Katreiz, kad viņam būs jāpierāda sava identitāte otra vecāka izcelsmes valstī, viņam varētu būt jāklieš šaubas par sevi un jānoraida aizdomas par viltotiem dokumentiem, kuras rodas no tā, ka vienmēr ikdienā lietotais personvārds, kas ir ietverts vienas valsts izdotajos dokumentos (piemēram, dzimšanas apliecībā) atšķiras no tā, kāds tas ir otras valsts izdotajos dokumentos. Šādu dokumentu, tostarp atestātu, sertifikātu un diplomu, skaits, kuros personas uzvārds būs dažādi lietots, gadu gaitā var palielināties. Katreiz, kad kādā konkrētā situācijā lietotais personvārds neatbilst personas identitāti pierādošā dokumentā ietvertajam personvārdam, cita starpā, lai saņemtu pabalstu vai lai tiktu piešķirtas kādas tiesības, vai lai konstatētu pārbaudījumu sekmīgu nokārtošanu, šādi dažādi personvārdi var radīt šaubas par šīs personas identitāti, kā arī iesniegto dokumentu publisko ticamību vai tajos ietvertās informācijas patiesumu. Tādējādi tiktu radītas personai nelabvēlīgas sekas, kas ir iepriekš minēto ES tiesību pārkāpums. Pie tam, nosakot striktas prasības šajos gadījumos, valsts arī riskē zaudēt savus pilsoņus, jo, kā rāda prakse, problēmas ar oriģinālā vārda un uzvārda rakstību Latvijas valsts izdotajos dokumentos var atturēt personas no bērnu reģistrēšanas par Latvijas pilsoņiem.

Savukārt Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komiteja ir visbrīvākā savos spriedumos, atzīstot gan tiesības uz privāto dzīvi, diskriminācijas aizliegumu, gan, norādot arī uz minoritāšu tiesību aizsardzību. ANO Cilvēktiesību komiteja, izsakot viedokli, neatzīst valsts rīcības un novērtējuma brīvības doktrīnu, tādēļ visdrīzāk tās viedoklis atšķiras no Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmumiem līdzīgās lietās. ANO Cilvēktiesību komiteja nav tiesu institūcija un tās lēmumiem nav tiesas sprieduma spēka, tādēļ valstij paveras plašākas iespējas izvēlēties līdzekļus viedokļa iedzīvināšanai. Satversmes tiesa savā lēmumā par atteikšanos ierosināt tiesvedību ir norādījusi, ka šādi apsvērumi ir uzskatāmi par pietiekami autoritatīvu viedokli attiecībā uz paktā ietvērto cilvēktiesību normu interpretāciju, tomēr tie attiecināmi tikai uz konkrēto gadījumu un vērtējami, ņemot vērā šā gadījuma faktisko apstākļu kopumu.¹²⁷ Tomēr ir negatīvi vērtējams, fakts, ka valsts (vismaz pagaidām) ir atteikusies izpildīt ANO Cilvēktiesību

¹²⁷ Latvijas Republikas Satversmes tiesas kolēģijas 2012.gada 30.maija rīcības sēdes lēmums par atteikšanos ierosināt lietu. 7.lpp.

komitejas lēmumu *Raihmana lietā* attiecībā uz iesniedzēju, kā arī neplāno lēmuma plašāku iedzīvināšanu, grozot tiesību normas vai praksi (skat 2.3.nodaļu).

ANO Cilvēktiesību komitejas lēmums pats par sevi nav juridiski saistošs, taču saskaņā ar starptautiskajām tiesībām atzīstams par Pakta autoritatīvu interpretāciju.¹²⁸ To ir atzinusi arī Satversmes tiesa un Augstākās tiesas Senāts. ANO Cilvēktiesību Komiteja ir Pakta augstākais interpretētājs, bet Pakts ir juridiski saistošs, tāpēc lēmums ir juridisko saistību indikators, līdz ar to lēmuma ignorēšana var norādīt, ka valsts nelabticīgi uzturas pret saistībām saskaņā ar Paktu.¹²⁹ Dalībvalstu vairākums akceptē Komitejas lēmumus kā Pakta saistību autoritatīvo interpretāciju un pieliek pūles, lai nacionālajā līmenī izpildītu Komitejas lēmumus.¹³⁰ Arī ANO Starptautiskā tiesa norāda, ka, kaut gan tiesai nav pienākuma veidot savu Pakta interpretāciju uz Komitejas interpretācijas bāzes, tomēr jāpiešķir liela nozīme šīs neatkarīgās iestādes interpretācijai, jo iestāde izveidota speciāli Pakta ievērošanas uzraudzībai.¹³¹ Tādējādi šādu lēmumu ignorēšana ir uzskatāma par sliktu praksi no valsts puses, ko nevajadzētu ieviest.

Lēmumā *Raihmana lietā* minēts, ka, atsaucoties uz tās iepriekšējiem secinājumiem, ar kuriem tika atzīts, ka Pakta 17.pants aizsargā personas tiesības brīvi izvēlēties un mainīt savu vārdu, Komiteja uzskata, ka tas vēl jo vairāk aizsargā personu no Dalībvalsts īstenotas pasīvas vārda maiņas. Sekojoši Komiteja uzskata, ka Dalībvalsts vienpusēja iesniedzēja personvārda grozīšana oficiālajos personu apliecinošajos dokumentos ir nesamērīga un tādējādi uzskatāma par patvaļīgu iejaukšanos viņa privātajā dzīvē, pārkāpjot Pakta 17.pantu.

Tas nozīmē, ka iepriekš dokumentos lietota personas vārda grozīšana oficiālajos personu apliecinošajos dokumentos ir nesamērīga un uzskatāma par patvaļīgu iejaukšanos personas privātajā dzīvē saskaņā ar Paktu, kas ir Latvijai juridiski saistošs dokuments.

No iepriekšminētā izriet, ka šībrīža normatīvais regulējums nosaka stingri gramatiskus ierobežojumus personvārdu rakstībai, kas atsevišķos gadījumos nav samērojami ar mērķi un

¹²⁸ UN Human Rights Committee, General Comment No.33 *The Obligations of State Parties under the Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*, CCPR/C/GC/33, 5 November 2008, para.13; sk. arī Hanski R., Scheinin M. (eds.). *Leading cases of the Human Rights Committee*. Turku: Åbo Akademi University Institute for Human Rights, 2003, p.22

¹²⁹ Joseph S., Schultz J., Castan M. *The International Covenant on Civil and Political Rights: Cases, Materials, and Commentary. Second edition*. Oxford: Oxford University Press, 2005, p.24

¹³⁰ Nowak M. *UN Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary. Second edition*. Kehl am Rhein: Engel, 2005, p.895

¹³¹ *Ahmadou Sadio Diallo (Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo), Judgment of 30 November 2010, para.66*

pārkāpj personas tiesības uz privāto dzīvi. Īpaši tas ir gadījumos, kad tiek pārveidots ilgstoši lietots personvārds vai arī atveide rada personai nelabvēlīgas sekas. Tāpat normatīvais regulējums nedod tiesību normu piemērotājam pietiekamu rīcības brīvību, lai pieņemtu personas tiesībām atbilstošu lēmumu.

6. Secinājumu kopsavilkums un priekšlikumi

1. . Personas vārds un uzvārds ir personas privātās dzīves sastāvdaļa, kas tiek aizsargāts ar Satversmes 96.pantu, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8.pantu, ANO Starptautiskā Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 17.pantā un pastarpināti ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 21.pantu. Līdz ar to, apskatot ar personvārdu rakstību saistītos jautājumus, ir jāņem vērā attiecīgo tiesību aktu uzraugošo institūciju prakse un normu interpretācija.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa un Eiropas Savienības Tiesa atzīst lielāku valstu rīcības brīvību tiesiskajā regulēšanā, kamēr Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komiteja vērtē ierobežojumu pēc būtības, neatkarīgi no valstu rīcības brīvības.

2. Lai gan Eiropas tiesa izvairās pārvērtēt valsts rīcību konkrētajos ar personvārdu atveidi saistītajos jautājumos, tas nenozīmē, ka valsts var rīkoties patvaļīgi. Nosakot ierobežojumus nacionālajā līmenī, valstij ir jāvērtē to samērīgums. No Senāta prakses izriet, ka lai konstatētu tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību pārkāpumu, ir nepieciešams konstatēt vienu no šādiem apstākļiem: *Raihman lietai* līdzīgus apstākļus (t.i. iespēju pirms tam ilgstoši lietot personvārdu oriģinālformā); pietiekami nopietnas grūtības, ko radījusi vārda vai uzvārda atveide; vārds vai uzvārds pēc atveides latviešu valodā ieguvis kādu nepatīkamu nozīmi.

Izvērtējot Latvijas situāciju, kā arī starptautisko praksi un tendences, secināms, ka šis ir minimālais gadījumu uzskaitījums un, izvērtējot samērīgumu, pārkāpumu iespējams konstatēt arī citos gadījumos.

3. Lai gan ierobežojumu mērķis – valsts valodas nostiprināšana un aizsardzība - ir tiesisks un nepieciešams, jāsecina, ka personvārdu atveide nodrošina tikai vienotu valodas gramatikas sistēmu, nevis būtiski uzlabo valsts valodas vidi vai nostiprina tās lietojumu. Tādēļ, samērojot sabiedrības gūto labumu ar personai nodarīto privātuma aizskārumu, daudzos gadījumos aizskāruma ir lielāks.

Lai valsts sekmētu latviešu valodas sistēmas stabilitāti personvārdu jomā, ir jāveic personvārda oriģinālformas latīņalfabētiskā transliterācija, ja tā ir piemērojama, taču visu

gramatikas nianšu burtiska attiecināšana uz personvārdiem nesasniedz leģitīmo mērķi un nav samērīga.

4. Gan Latvijas, gan starptautisko institūciju prakse rāda, ka, pieņemot lēmumus par personvārdu atveidi, vissaudzīgāk jāapietas ar personām, kam jau ilgstoši vai vēsturiski lietu personvārda formu valsts iepriekš ir akceptējusi. Tādējādi personvārda maiņa bieži ir gan aizskaroša, gan var radīt nopietnas grūtības personai un ir grūti pierādāms sabiedrības gūtais labums no šādas valsts rīcības.

Arī gadījumos, kad personvārda atveide skar Eiropas Savienības pilsoņu tiesības brīvi pārvietoties, radot situācijas, kad katrā valstī personai ir izdots dokuments ar atšķirīgu personvārda rakstību, ierobežojumi ieinteresētajām personām var radīt „nopietnas neērtības” administratīvajā, profesionālajā un privātajā jomā. Šādi ierobežojumi uzskatāmi par nesamērīgiem un ir Eiropas Savienības tiesību pārkāpums.

Abos minētajos gadījumos kardinālākais risinājums valstī būtu attiekties no personvārda atveides, ja cilvēks individuāli to lūdz. Lai to īstenotu, ir jāgroza arī Valsts valodas likuma normas. No minētā izriet priekšlikums Valsts valodas likuma 19.panta pirmo un otro daļu izteikt šādā redakcijā:

(1) Personvārdus raksta saskaņā ar latviešu valodas tradīcijām. Citas valodas personvārdus atveido, izmantojot latīņalfabētisko transliterāciju.

(2) Personas pasē vai dzimšanas apliecībā norādāma šīs personas dzimtas uzvārda vēsturiskā forma vai citas valodas personvārda oriģinālforma latīņalfabētiskajā transliterācijā, ja persona vai nepilngadīgas personas vecāki to vēlas un var to apliecināt dokumentāri.

5. Ja iepriekšējā punktā minētais lēmums nav pieņemams, optimāls risinājums būtu pēc personas vēlēšanās norādīt dokumenta galvenajā lappusē gan personvārda atveidoto formu, gan dzimtas uzvārda vēsturisko formu vai citas valodas personvārda oriģinālformu latīņalfabētiskajā transliterācijā, ja persona to vēlas un var šo formu apliecināt dokumentāri. Tā kā Valsts valodas likums neparedz, kurā vietā tieši jānorāda personvārda vēsturiskā forma vai oriģinālforma, tas būtu jāparedz Ministru kabineta.2012.gada 21.februāra noteikumu Nr.134 "Personu apliecinošu dokumentu noteikumi" 8.punktā.

Tādējādi tiktu ievērotas gan Latvijas starptautiskās saistības, gan samazināta personu neapmierinātība ar valsts rīcību, atvieglojot arī tiesu darbu, kā arī atvieglota personu brīva pārvietošanās Eiropas Savienībā. Tai pašā laikā netiktu apdraudēts valsts valodas saglabāšanas mērķis, jo personas dokumentā būtu arī pēc vienotas sistēmas atveidotā forma.

6. Kā konstatēts pētījumā, Noteikumi Nr.114 paredz precīzus gramatiskus personvārdu atveides risinājumus, pieļaujot tiesību normu piemērotājiem šauras interpretācijas iespējas un neļaujot izvērtēt ierobežojuma samērīgumu individuālās situācijās. Lai panāktu taisnīgāku normu piemērošanu, arī neatsakoties no atveidošanas, iestādēm būtu jādod lielāka rīcības brīvība lēmumu pieņemšanā, balstoties uz tiesu praksi, samērīguma un lietderības apsvērumiem.

Tādējādi būtu konceptuāli jāgroza Noteikumus Nr.114, paredzot tajos vispārējus atveides principus, bet šobrīd Noteikumos ietvertais detalizētais piemēru apkopojums kalpotu tikai kā vadlīnijas lēmumu pieņēmējiem. Atveides principi jāveido, respektējot indivīda tiesības un atkāpjoties no principa, ka personvārdam ir jāatbilst visām latviešu valodas gramatikas normām.

7. Atsevišķās jomās tiesu prakse jau ir atzinusi atveidošanas prasības par nesamērīgām. Tā tiesa ir atzinusi, ka ir pieļaujama personvārdu rakstībā kā, piemēram, Otto lietā u.c.. Tādēļ, lai izvairītos no liekiem tiesas procesiem un nodrošinātu vienvērtīgu piemērošanu, no Noteikumiem Nr.114 ir izslēdzamas normas, kas aizliedz dubultlīdzskaņu lietošanu (šobrīd - 11.2.punkts).

8. Tiesai, izskatot šāda veida lietas, nepieciešams izvairīties no lietā esošo faktisko apstākļu formālas izvērtēšanas. Piemēram, tiesas spriedumos dažkārt tiek norādīts, ka persona ilgstoši piekritusi vārda un uzvārda atveidei atbilstoši latviešu valodas gramatikas tradīcijām. Tomēr, jāņem vērā, ka persona ir "piekritusi" uzvārda atveidei, lai varētu saņemt Latvijā izdotu personu apliecinošu dokumentu, nevis tādēļ, ka šāda personvārda atveide personu apmierina.

9. Citās valstīs personvārdu rakstībai dokumentos tiek pieļauti dažādi risinājumi, sākot no liberālas pieejas, kad valsts praktiski akceptē personas norādītu personvārda formu līdz striktiem noteikumiem, kādiem ir jāatbilst personvārdu formām dokumentos. Latvijas personvārdu atveides normatīvais regulējums, salīdzinot ar aplūkoto citu valstu tiesībām, ir ļoti sīkumains un vairāk atgādina latviešu valodas gramatikas ceļvedi, nevis normatīvu aktu. Tomēr, tā kā valstīm šajā

jautājumā ir plaša rīcības brīvība, arī normatīvie regulējumi, kuros atzītas personas tiesības saglabāt vārda rakstības citas valodas oriģinālformu, salīdzinoši bieži ir noteikti starpvalstu līgumu veidā. Līdzšinējie mēģinājumi veidot vienotu regulējumu Eiropas valstīs nav guvuši plašu atsaucību.

LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra:

1. Cook R.J. *International Human Rights Law Concerning Women: case notes and comments* Vand. J. Transnat'l, 1990, 779 p.
2. Hanski R., Scheinin M. (eds.). *Leading cases of the Human Rights Committee*. Turku: Åbo Akademi University Institute for Human Rights, 2003.
3. Joseph S., Schultz J., Castan M. *The International Covenant on Civil and Political Rights: Cases, Materials, and Commentary*. Second edition. Oxford: Oxford University Press, 2005.
4. Levits E., *Par nacionālo identitāti un demokrātisku atmiņu politiku*, Jurista Vārds, Nr.1(700), 2012. gada 3. Janvāris.
5. Mecajeva L., Kiseliene A. *Shadow report On the implementation of CEDAW and Women's human rights in Lithuania*. April 2008, Lithuania 37.lpp.
1. Nowak M. *UN Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary. Second edition*. Kehl am Rhein: Engel, 2005.
2. Sabanovic A. *The Polish national minority in Lithuania : three reports later*, Nouvelle Europe [en ligne], Tuesday 3 January 2012, Skat. <http://www.nouvelle-europe.eu/node/1379>, (skatīts 16.05.2012).
3. Satkauskas R. *Use of diacritics: towards a new standard of minority protection?* Lithuanian foreign policy review, Nr.21, 2008 Skat. <http://www.lfpr.lt/index.php?id=117> (skatīts 16.05.2012).
4. Tirosh Y. *A Name of One's Own: Gender and Symbolic Legal Personhood in the European Court of Human Rights*, Harvard Journal of Law and Gender, Vol. 33, 2010. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1569587> (skatīts 16.05.2012).
5. UN Human Rights Committee, General Comment No.33 The Obligations of State Parties under the Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, CCPR/C/GC/33, 5 November 2008.

6. Van Dijk P. Van Hoof F., Van Rijn A., Zwaak L. *Theory and Practice on the European Convention on Human Rights (4th edition)* Intersentia, Antwerpen, 2006, 1205 p.
7. Verchueren H. *Reverse discrimination: an unsolvable problem?* Minderhoud P., Trimikliniotis N. *Rethinking the free movement of workers: The european challenges ahead.* Wolf Legal publishers, Nijmegen, 2009.

Normatīvie akti:

1. Apvienoto Nāciju organizācijas konvencija par bērna tiesībām: starptautisks līgums. 2007.g. 19.decembris.
2. Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām: starptautisks līgums. Latvijas Vēstnesis, 2003. 23.aprīlis, nr.61.
3. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija: LR starptautisks līgums. Latvijas Vēstnesis, 1997, nr.143/144.
1. Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija, Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis C 83/13, 30.3.2010.
2. Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija, Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis C 83/47, 30.3.2010.
3. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, nr.43.
4. Valsts valodas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1999.g. 21. decembris, nr.428/433.
5. Komerclikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis. 2000.g. 4. maijs, nr.158/160
6. Iesniegumu likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007.g. 22. novembris, nr.164(3740).
7. MK noteikumi Nr.114 "Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju. Latvijas Vēstnesis, 2004.g.5.marts, nr. 36 (2984).

Tiesu prakse:

1. Eiropas Cilvēktiesību komisijas lēmums lietā 8042/77, *Hagmann-Hüsler v. Switzerland*.
2. Eiropas Cilvēktiesību komisijas lēmums lietā 9250/81, *X v. The Netherlands*.
3. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 16878/90 *T.B. v. Sweden*.
4. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 16213/90, *Burghartz v. Switzerland*.
5. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 18806/91 *K.B. v. The Netherlands*.

6. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 23390/94, *Sheffield and Horsham v. The United Kingdom*.
7. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 26272/95 *Sijk a v. Poland*.
8. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 59894/00 *Bulgakov v. Ukraine*.
9. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 10163/02 *Johansson v. Finland*.
10. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 37483/02 *Güzel Erdagöz v. Turkey*.
11. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā: 27527/03, *L. v. Lithuania*.
12. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 6339/05 *Evans v. the United Kingdom*.
13. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 44378/05 *Daróczy v. Hungary*.
14. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā 664/06 *Losonci Rose and Rose v. Switzerland*.
15. Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmums "Lietā "*Lidija Kuharec alias Kuhareca pret Latviju*"
Latvijas Vēstnesis, 2005.g. 7.aprīlī, nr. 55 (3213).
16. Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmums "Lietā "*Juta Mentzen alias Mencena pret Latviju*"
Latvijas Vēstnesis, 2005.g. 6.aprīlī, nr.54 (3212).
17. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) Tiesas 2003. gada 2. oktobra spriedums lietā *C148/02 Carlos Garcia Avello v Belgian State*.
18. Eiropas Savienības (bij. Kopienų) Tiesas 2008. gada 14. oktobra spriedums lietā *C353/06 Grunkin-Paul v Standesamt Niebułl*.
19. Eiropas Savienības Tiesas 2011. gada 12. maija spriedums lietā *C-391/09 Malgožata Runevič-Vardyn, Łukasz Wardyn v. Vilniaus miesto savivaldybės administrācija*.
20. Latvijas Republikas Satversmes tiesas kolēģijas 2012.gada 30.maija rīcības sēdes lēmums par atteikšanos ierosināt lietu.
21. Latvijas Republikas Satversmes tiesas kolēģijas 2012.gada 30.maija rīcības sēdes lēmums
22. „Par Valsts valodas likuma 19.panta un Ministru kabineta 2000.gada 22.augusta noteikumu nr.295 „Noteikumi par vārdu un uzvārdu rakstību un identifikāciju” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. un 116.pantam”. Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedums lietā nr.2001 – 04 – 0103.
8. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 9.jūlija spriedums lietā Nr. A420598410

9. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 27. aprīļa lēmums lietā Nr. A420598410
10. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011.gada 15.jūnija lēmums lietā Nr. A42148004 SJA-8/2011
11. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010.gada 17.novembra spriedums lietā SKA-890/2010
12. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta senatoru kolēģijas 2010.gada 8.janvāra lēmums lietā Nr. Nr.A42496107
13. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006.gada 17.augusta spriedums lietā Nr. 42048604
14. Administratīvās apgabaltiesas 2011.gada 24.augusta spriedums lietā Nr.A42686609
15. Administratīvās apgabaltiesas 2009.gada 21.septembra spriedums lietā Nr.A42496107
16. Administratīvās apgabaltiesas lēmums 2008.gada 23.decembrī lietā Nr.A42433506
17. Administratīvās apgabaltiesas 2005.gada 21.novembra spriedums lietā Nr. A42148004
18. Administratīvās rajona tiesas 2012.gada 1.augusta lēmums par lietas ierosināšanu
19. Administratīvās rajona tiesas 2012.gada 15.marta spriedums lietā Nr.A420796710
20. Administratīvās rajona tiesas 2012.gada 29.februāra spriedums lietā Nr.A420661410
21. Administratīvās rajona tiesas 2012.gada 28.februāra lēmums par atteikšanos pieņemt pieteikumu
22. Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 5.novembra lēmums par pagaidu noregulējuma piemērošanu lietā Nr.A420661410
23. Administratīvās rajona tiesas 2010.4.jūnija spriedums lietā Nr. A420598410
24. Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 31.maija spriedums lietā Nr.A42686609
25. Administratīvās rajona tiesas 2007.gada 6.decembra spriedums lietā Nr.A42408106
26. Administratīvās rajona tiesas 2006.gada 2.marta spriedums lietā Nr. A42048604
27. Administratīvās rajona tiesas 2004.gada 3.septembra spriedums lietā A42099704

Citi:

1. ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklis lietā Nr. 1621/2007 *Raihman v. Latvia*.
2. ANO Cilvēktiesību komitejas viedoklis lietā Nr. 1285/2004 *Michal Klečkovski v. Lithuania*.

3. Ģenerālvokāta Nīlo Jēskinena [NIILO JÄÄSKINEN] secinājumi, sniegti 2010. gada 16. Decembrī Eiropas Savienības Tiesas lietā C-391/09 *Malgožata Runevič-Vardyn, Łukasz Wardyn v. Vilniaus miesto savivaldybės administrācija*.
4. The Margin of Appreciation- Council of Europe. Interpretation and Application of the ECHR. http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/lisbonnetwork/themis/ECHR/Paper2_en.asp (skatīts 27.03.2011).
5. Ministru kabineta pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās dienesta informācija Nr.03/149-1513 *Par ANO Cilvēktiesību komitejas viedokli lietā "Leonid Raihman (Leonīds Raihmans) pret Latviju" un Latvijas Republikas valdības sniegto atbildi, Rīgā 2012.gada 17.aprīlī, Latvijas Vēstnesis, 2012.g.24.aprīlī, nr. 63 (4666)*.
6. Starptautiskās Civilstāvokļa aktu komisijas *Konvenciju par vārdu un uzvārdu reģistrēšanu civilstāvokļa aktu reģistros*, 1973.gada 13. septembris <http://www.ciec1.org/ListeConventions.htm> (skatīts 15.05.2012).